LOHJA
Järvikaupunki

Lohjan kaupungin perusopetuksen

Kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan vastainen suunnitelma 2026

Sivistyslautakunta 28.10.2026

Sisällys

1.1 Suunnitelman tarkoitus 6
1.2 Suunnitelman oikeudellinen ja toiminnallinen perusta 6
1.3 Soveltamisala 7
1.4 Yhteiset toimintaperiaatteet 8
1.5 Tehtävät ja vastuut 8
1.6 Suhde muihin suunnitelmiin ja ohjeisiin 11
2.1 Kiusaaminen 12
2.2 Häirintä 14
2.3 Syrjintä 16
2.4 Vihapuhe 17
2.5 Väkivalta 17
2.6 Mitä kiusaamisesta voi seurata? 18
2.7 Kiusaaminen ryhmäilmiönä 19
3.1 Ennaltaehkäisevän työn lähtökohdat 21
3.2 Ennaltaehkäisevät toimintatavat 22
3.3 Yhteisöllisen toimintakulttuurin vahvistaminen 24
3.4 Oppilaiden osallisuus 25
3.5 Digitaalisten ympäristöjen turvallisuus 26
3.6 Yhteistyö huoltajien kanssa ennaltaehkäisevässä työssä 26
3.7 Yhteisöllinen opiskeluhuolto ennaltaehkäisevässä työssä 27
3.8 Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa 27
4.1 Puuttumisen periaatteet 29
4.2 Tiedon vastaanottaminen 29
4.3 Välittömän turvallisuuden varmistaminen 30
4.4 Asian käsittelystä vastaaminen 31
4.5 Tilanteen alustava arviointi 32
4.6 Tilanteen selvittäminen 33
4.7 Toimenpiteistä päättäminen 34
4.8 Ilmoittaminen huoltajille 35
4.9 Oppilaiden tuen järjestäminen 36
4.10 Jälkiseuranta 36
4.11 Kirjaaminen 37
4.12 Koulumatkalla ja digitaalisissa ympäristöissä tapahtuneet teot 38
4.13 Henkilöstöön kuuluvaa koskeva epäily 39
4.14 Vakavat ja nopeasti kärjistyvät tilanteet 39

5.1 Vakavan tilanteen tunnistaminen 41
5.2 Toiminta välittömässä vaaratilanteessa 41
5.3 Väkivaltatilanteet 42
5.4 Vaaralliset esineet, aineet ja aseella uhkaaminen 43
5.5 Lastensuojeluilmoitus 43
5.6 Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi 45
5.7 Ilmoittaminen poliisille 45
5.8 Seksuaalinen häirintä ja seksuaaliväkivallan epäily 46
5.9 Vakava syrjintä, rasistinen häirintä ja vihateot 47
5.10 Itsetuhoisuus ja vaara oppilaalle itselleen 48
5.11 Viranomaisilmoituksen tekeminen 48
5.12 Salassapito ja tietojen luovuttaminen 49
5.13 Vastuut vakavassa tilanteessa 50
5.14 Jälkihoito ja paluu turvalliseen koulunkäyntiin 50
6.1 Tuen lähtökohdat 52
6.2 Teon kohteeksi joutuneen oppilaan tukeminen 52
6.3 Tekoon osallistuneen oppilaan tukeminen 53
6.4 Sivustaseuraajien ja ryhmän tukeminen 54
6.5 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki 55
6.6 Opiskeluhuoltopalveluihin ohjaaminen 55
6.7 Oppilaan turvallisuutta koskeva suunnitelma 56
6.8 Tuen jatkuvuus siirtymätilanteissa 57
7.1 Yhteistyön periaatteet 58
7.2 Yhteydenotto huoltajiin 58
7.3 Huoltajien osallistuminen asian selvittämiseen 59
7.4 Eriävät näkemykset tilanteesta 59
7.5 Huoltajan ilmoittama jatkuva huoli 60
7.6 Palaute asian käsittelystä 60
7.7 Jos huoltaja on tyytymätön asian käsittelyyn 61
8.1 Kirjaamisen tarkoitus 62
8.2 Kirjattavat tiedot 62
8.3 Kirjaamisen tapa 63
8.4 Tapauskohtaiset kirjaukset ja koottu seurantatieto 64
8.5 Opiskeluhuollon kirjaukset 64
8.6 Tietojen käsittely ja käyttöoikeudet 64
8.7 Tietojen luovuttaminen koulun sisällä 65
8.8 Tietojen luovuttaminen viranomaisille 65
8.9 Digitaalisen aineiston käsittely 66
8.10 Tietojen siirtäminen oppilaan siirtyessä 66
8.11 Asiakirjojen säilyttäminen ja valvonta 66

9.1 Seurannan tarkoitus 68
9.2 Seurattavat tiedot 68
9.3 Seurantatiedon tulkinta 69
9.4 Koulutason arviointi 69
9.5 Opetuksen järjestäjän tasoinen arviointi 70
9.6 Oppilaiden ja huoltajien osallistuminen arviointiin 70
10.1 Henkilöstön perehdyttäminen 72
10.2 Henkilöstön osaamisen ylläpitäminen 73
10.3 Oppilaille tiedottaminen 73
10.4 Huoltajille tiedottaminen 74
10.5 Suunnitelman saatavuus ja saavutettavuus 74
11.1 Täydennyksen tarkoitus 76
12.1 Toimeenpano 79
12.2 Suunnitelman hyväksyminen ja voimaantulo 79
12.3 Päivittäminen 80
12.4 Muutosten valmistelu 80
13.1 Suhde opetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelmaan 81
13.2 Suhde kasvatuskeskusteluja ja kurinpitokeinoja koskevaan suunnitelmaan 81
13.3 Muut kokonaisuuteen liittyvät suunnitelmat ja ohjeet 82
13.4 Keskeinen säädösperusta 82
13.5 Keskeinen valtakunnallinen ohjausperusta 83

1 Suunnitelman tarkoitus, soveltamisala ja vastuut

1.1 Suunnitelman tarkoitus

Jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Oppiminen, kasvu ja hyvinvointi edellyttävät fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta sekä kokemusta siitä, että oppilas kuuluu kouluyhteisöön ja saa tarvittaessa apua.

Tämä suunnitelma ohjaa Lohjan kaupungin perusopetuksen yhteistä työtä kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi, niihin puuttumiseksi sekä tilanteiden jälkiseurannan järjestämiseksi.

Suunnitelman tavoitteena on:

- ehkäistä kiusaamista, häirintää, syrjintää ja väkivaltaa suunnitelmallisesti
- vahvistaa turvallista, yhdenvertaista ja yhteisöllistä toimintakulttuuria
- varmistaa, että jokainen koulun tietoon tullut huoli, havainto tai ilmoitus otetaan vakavasti ja käsitellään viipymättä
- yhtenäistää toimintatavat kaikissa Lohjan kaupungin peruskouluissa
- selkeyttää henkilöstön tehtäviä ja vastuita
- varmistaa sekä teon kohteeksi joutuneen että tekoon osallistuneen oppilaan tarvitsema tuki
- varmistaa huoltajille ilmoittaminen, asianmukainen kirjaaminen ja tarvittava viranomaisyhteistyö
- tehdä jälkiseurannasta kiinteä osa jokaisen todetun tilanteen käsittelyä
- tuottaa koottua tietoa koulujen ja opetuksen järjestäjän turvallisuus- ja hyvinvointityön kehittämiseksi.

Suunnitelman kantavana periaatteena on:

Käsitelty ei tarkoita loppunutta.

Asia voidaan katsoa loppuun käsitellyksi vasta, kun on varmistettu, että kiusaaminen tai muu epäasiallinen toiminta on päättynyt, sovitut toimenpiteet ovat toteutuneet ja oppilas kokee olonsa turvalliseksi.

1.2 Suunnitelman oikeudellinen ja toiminnallinen perusta

Suunnitelma perustuu erityisesti perusopetuslakiin, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin, yhdenvertaisuuslakiin, tasa-arvolakiin, lastensuojelulakiin sekä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin.

Perusopetuslain mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Opetuksen järjestäjän tulee laatia osana opiskeluhuoltosuunnitelmaansa suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista.

Suunnitelmassa kuvataan:

- kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäiseminen
- niiden esiintyvyyden seuraaminen
- ongelmatilanteisiin puuttuminen
- tilanteiden selvittäminen ja kirjaaminen
- jälkiseurannan käytännöt
- huoltajille ilmoittaminen ja yhteistyö huoltajien kanssa
- sekä teon kohteeksi joutuneen että tekoon osallistuneen oppilaan tarvitseman tuen arvioiminen ja tarvittaessa opiskeluhuoltopalveluihin ohjaaminen
- viranomaisyhteistyö ja lakisääteiset ilmoitusvelvollisuudet
- suunnitelman toteutumisen seuranta ja arviointi.

Tämä suunnitelma on osa Lohjan kaupungin opetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelmaa. Se velvoittaa kaikkia Lohjan kaupungin perusopetuksen kouluja ja niiden henkilöstöä.

1.3 Soveltamisala

Suunnitelmaa sovelletaan Lohjan kaupungin järjestämässä perusopetuksessa. Se koskee opetusta ja muuta koulun järjestämää toimintaa, kuten:

- oppitunteja
- välitunteja ja siirtymätilanteita
- ruokailua
- koulun tilaisuuksia
- retkiä ja leirikouluja
- kerhoja ja muuta koulun järjestämää toimintaa
- koulun järjestämää aamu- ja iltapäivätoimintaa
- koulukuljetuksia ja muita koulupäivään liittyviä tilanteita.

Suunnitelmaa sovelletaan kaikkiin koulun tietoon tuleviin tilanteisiin riippumatta siitä, voidaanko asiaa ilmoitettaessa vielä arvioida, onko kyse kiusaamisesta, häirinnästä, syrjinnästä, väkivallasta, oppilaiden välisestä ristiriidasta tai muusta epäasiallisesta toiminnasta.

Turvallisuuden varmistaminen ja oppilaan kuuleminen eivät saa viivästyä sen vuoksi, että tapahtuneelle etsitään oikeaa määritelmää. Yksittäinenkin teko voi olla vakava ja edellyttää välittömiä toimenpiteitä.

Opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta

sekä teosta epäillyn että sen kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Koulumatkalla tapahtuneisiin tekoihin liittyvä ilmoitusvelvollisuus ei sellaisenaan merkitse, että koululla olisi mahdollisuus käyttää perusopetuslain mukaisia kurinpitokeinoja koulumatkalla tapahtuneen teon perusteella. Koulu arvioi kuitenkin aina, millaisia turvallisuutta, koulunkäyntiä ja oppilaiden hyvinvointia tukevia toimenpiteitä sen omassa toiminnassa tarvitaan.

Koulun ulkopuolella tai digitaalisessa ympäristössä tapahtunut teko otetaan koulussa käsiteltäväksi siltä osin kuin sillä on vaikutuksia oppilaan turvallisuuteen, hyvinvointiin, koulunkäyntiin tai kouluyhteisön toimintaan. Koulun toimivalta kasvatuksellisten toimien ja kurinpitokeinojen käyttämiseen määräytyy perusopetuslain ja Lohjan kaupungin erillisen kurinpitosuunnitelman perusteella.

1.4 Yhteiset toimintaperiaatteet

Kaikessa kiusaamiseen, häirintään, syrjintään ja väkivaltaan liittyvässä toiminnassa noudatetaan seuraavia periaatteita:

- Jokainen ilmoitus, havainto ja epäily otetaan vakavasti.
- Oppilaan turvallisuus varmistetaan ennen muita toimenpiteitä.
- Oppilasta kuullaan rauhallisesti, kunnioittavasti ja hänen ikänsä, kehitystasonsa, kielensä sekä mahdollinen tuen tarpeensa huomioiden.
- Yksittäinenkin teko voi edellyttää välitöntä puuttumista.
- Tilanne selvitetään riittävästi ennen johtopäätösten tekemistä.
- Osapuolia kuullaan lähtökohtaisesti erikseen.
- Osapuolia ei painosteta yhteiseen keskusteluun, sovitteluun, kohtaamiseen tai anteeksipyyntöön.
- Vakavaa väkivaltaa, seksuaalista häirintää, syrjintää tai mahdollista rikosta ei käsitellä pelkästään tavallisena oppilaiden välisenä ristiriitana tai vertaissovitteluasiana.
- Sekä teon kohteeksi joutuneen että tekoon osallistuneen oppilaan turvallisuuden ja tuen tarve arvioidaan.
- Huoltajille ilmoitetaan lain edellyttämällä tavalla.
- Toimenpiteet, vastuut ja jälkiseuranta sovitaan ja kirjataan.
- Salassa pidettäviä tietoja käsitellään vain siinä laajuudessa kuin tehtävän hoitaminen edellyttää.
- Tilanteen käsittelyä jatketaan, kunnes on varmistettu, että epäasiallinen toiminta on päättynyt ja turvallisuus palautunut.

Oppilaan tai huoltajan ei tarvitse tietää, kenelle asia koulun organisaatiossa kuuluu. Jokaisen koulun aikuisen tehtävänä on ottaa tieto vastaan ja huolehtia siitä, että se siirtyy viipymättä koulussa sovitulle vastuuhenkilölle tai vastuutiimille.

1.5 Tehtävät ja vastuut

Opetuksen järjestäjä

Opetuksen järjestäjä:

- huolehtii turvallisen opiskeluympäristön edellytyksistä
- hyväksyy kaupunkitasoiset yhteiset toimintaperiaatteet
- huolehtii suunnitelman ajantasaisuudesta, toimeenpanosta ja toteutumisen seurannasta
- varmistaa henkilöstön riittävän osaamisen ja perehdytyksen edellytykset
- huolehtii yhteistyöstä hyvinvointialueen ja muiden tarvittavien viranomaisten kanssa
- seuraa koulujen turvallisuutta ja suunnitelman toteutumista opetuksen järjestäjän tasolla.

Rehtori

Rehtori johtaa ja organisoi koulun turvallisuustyötä. Rehtori:

- vastaa suunnitelman toimeenpanosta omassa koulussaan
- nimeää koulun vastuuhenkilön tai vastuutiimin ja varahenkilön
- huolehtii vastuiden, sisäisen tiedonkulun, kirjaamisen ja jälkiseurannan järjestämisestä
- varmistaa, että koko henkilöstö ja uudet työntekijät perehdytetään toimintamalliin
- huolehtii vakavien tilanteiden johtamisesta
- käyttää toimivaltaansa kuuluvia kasvatuksellisia ja kurinpidollisia keinoja
- huolehtii tarvittavasta yhteistyöstä huoltajien ja viranomaisten kanssa
- varmistaa, että kesken oleva asian käsittely tai jälkiseuranta ei katkea henkilöstö-, ryhmä- tai koulusiirtymissä.

Opettaja

Opettaja vastaa opettamansa ryhmän turvallisuudesta ja puuttuu havaitsemaansa epäasialliseen toimintaan. Opettaja:

- ottaa oppilaan, huoltajan tai muun henkilön esittämän huolen vastaan
- keskeyttää havaitsemansa kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän tai väkivallan
- varmistaa välittömän turvallisuuden
- välittää tiedon koulussa sovitulle vastuuhenkilölle tai vastuutiimille
- osallistuu tilanteen selvittämiseen, toimenpiteiden toteuttamiseen ja seurantaan oman tehtävänsä mukaisesti
- ilmoittaa yhdessä rehtorin kanssa tai sovitun työnjaon mukaisesti tapahtuneesta huoltajille
- käyttää toimivaltaansa kuuluvia kasvatuksellisia ja kurinpidollisia keinoja

- kirjaa toimintamallin edellyttämät tiedot.

Koulun muu henkilöstö

Jokainen koulussa työskentelevä aikuinen:

- edistää kouluyhteisön hyvinvointia ja turvallisuutta
- puuttuu havaitsemaansa epäasialliseen toimintaan oman tehtävänsä ja toimivaltansa mukaisesti
- ottaa oppilaan tai huoltajan kertoman huolen vastaan
- varmistaa mahdollisuuksiensa mukaan välittömän turvallisuuden
- välittää tiedon viipymättä opettajalle, rehtorille tai koulussa nimetylle vastuuhenkilölle.

Asian vastaanottanut henkilö ei saa jättää oppilasta tai huoltajaa itse etsimään oikeaa vastuuhenkilöä.

Koulun vastuuhenkilö tai vastuutiimi

Koulun vastuuhenkilö tai vastuutiimi:

- koordinoi tilanteen selvittämistä koulussa sovitulla tavalla
- varmistaa, että osapuolet kuullaan ja tarvittavat tiedot kirjataan
- huolehtii sovittujen toimenpiteiden etenemisestä
- sopii yhdessä asianosaisten työntekijöiden kanssa jälkiseurannan ajankohdasta ja vastuuhenkilöstä
- varmistaa, että seuranta toteutuu
- vie asian tarvittaessa rehtorin käsiteltäväksi
- huolehtii siitä, ettei asian käsittely katkea vastuun siirtyessä.

Vastuuhenkilön tai vastuutiimin nimeäminen ei poista muun henkilöstön velvollisuutta puuttua havaitsemaansa epäasialliseen toimintaan.

Opiskeluhuoltopalvelut

Opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaiset osallistuvat kouluyhteisön turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseen osana yhteisöllistä opiskeluhuoltoa. He tarjoavat oppilaille yksilökohtaista tukea oman tehtävänsä ja oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti.

Kiusaamis-, häirintä-, syrjintä- tai väkivaltatilanteen selvittäminen, kasvatukselliset toimet, kurinpito ja hallinnollinen päätöksenteko kuuluvat koululle. Näitä tehtäviä ei siirretä opiskeluhuoltopalveluille.

Sekä teon kohteeksi joutunut että tekoon osallistunut oppilas ohjataan tarvittaessa opiskeluhuoltopalveluihin. Yksilökohtainen opiskeluhuolto on oppilaalle vapaaehtoista ja perustuu laissa säädettyihin menettelyihin.

Oppilas

Oppilaita ohjataan:

- kohtelemaan muita kunnioittavasti ja yhdenvertaisesti
- toimimaan koulun yhteisten sääntöjen mukaisesti
- kertomaan kokemastaan tai havaitsemastaan kiusaamisesta, häirinnästä, syrjinnästä tai väkivallasta turvalliselle aikuiselle
- olemaan osallistumatta kiusaamiseen tai sitä ylläpitävään toimintaan
- tukemaan ja puolustamaan toisia turvallisella tavalla
- osallistumaan kouluyhteisön turvallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen.

Oppilaalla ei kuitenkaan ole vastuuta tilanteen selvittämisestä, kiusaamisen lopettamisesta tai toisen oppilaan turvallisuuden varmistamisesta. Vastuu puuttumisesta kuuluu aina koulun aikuisille.

Huoltaja

Huoltaja tukee lapsensa hyvinvointia, turvallista koulunkäyntiä ja muita kunnioittavaa käyttäytymistä. Huoltajaa pyydetään:

- ilmoittamaan koululle mahdollisimman pian tietoonsa tulleesta kiusaamisesta, häirinnästä, syrjinnästä tai väkivallasta
- osallistumaan omaa lastaan koskevan asian selvittämiseen ja sovittujen tukitoimien toteuttamiseen
- tukemaan lastaan tapahtuneen käsittelyssä
- tekemään rakentavaa yhteistyötä koulun kanssa.

Koululla säilyy vastuu koulun toiminnassa tapahtuneen tilanteen selvittämisestä ja turvallisen opiskeluympäristön varmistamisesta.

1.6 Suhde muihin suunnitelmiin ja ohjeisiin

Mikäli kiusaamiseen, häirintään, syrjintään tai väkivaltaan liittyvä teko edellyttää kasvatuksellisten toimien, kurinpitokeinojen tai turvaamistoimien käyttämistä, noudatetaan Lohjan kaupungin perusopetuksen suunnitelmaa kasvatuksellisten toimien, kurinpitokeinojen ja turvaamistoimien käyttämisestä sekä niihin liittyvistä menettelytavoista.

Kurinpitotoimien käyttäminen ei korvaa kiusaamis-, häirintä-, syrjintä- tai väkivaltatilanteen selvittämistä, oppilaiden tukemista eikä jälkiseurantaa.

Äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa toimitaan lisäksi Lohjan kaupungin ja koulun kriisi- ja turvallisuussuunnitelmien mukaisesti.

Syrjinnän sekä seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäiseminen liittyy myös koulujen toiminnalliseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluun. Koulukohtaiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat sekä tämä suunnitelma muodostavat toisiaan täydentävän kokonaisuuden.

Jokainen koulu täydentää tätä kaupunkitasoista suunnitelmaa lyhyellä koulukohtaisella kuvauksella, jossa määritellään paikallisen toimeenpanon kannalta tarpeelliset vastuuhenkilöt, ilmoitusreitit, kirjaamispaikka, seurantavastuu sekä muut käytännön järjestelyt. Koulukohtaisilla käytännöillä ei voida poiketa tämän suunnitelman yhteisistä velvoitteista.

2 Kiusaaminen, häirintä, syrjintä ja väkivalta käsitteinä

Kaikki oppilaiden väliset ristiriidat, erimielisyydet tai yksittäiset epäasiallisen käyttäytymisen tilanteet eivät ole kiusaamista. Myös niihin puututaan kuitenkin kasvatuksellisesti ja tilanteen edellyttämällä tavalla.

Käsitteiden tunnistaminen auttaa valitsemaan tilanteeseen oikeat toimintatavat. Tapahtuman nimeäminen ei kuitenkaan saa muodostua puuttumisen tai tuen saamisen ehdoksi. Oppilaan kokemus otetaan aina vakavasti, vaikka tapahtunutta ei selvityksen perusteella määriteltäisi kiusaamiseksi.

Väkivaltaan, väkivallalla uhkaamiseen, seksuaaliseen tai sukupuoleen perustuvaan häirintään, syrjintään ja muuhun vakavaan epäasialliseen toimintaan puututaan välittömästi. Tällaisen toiminnan ei tarvitse olla toistuvaa ennen kuin koulu ryhtyy toimenpiteisiin.

2.1 Kiusaaminen

Kiusaamisella tarkoitetaan yleensä tahallista, toistuvaa tai jatkuvaa toiseen henkilöön kohdistuvaa vahingoittavaa tai loukkaavaa toimintaa. Kiusaamiseen liittyy usein osapuolten välinen vallan tai voimasuhteiden epätasapaino, jonka vuoksi kiusaamisen kohteeksi joutuneen oppilaan on vaikea puolustautua tai lopettaa tilannetta omin keinoin.

Vallan epätasapaino voi perustua esimerkiksi:

- fyysiseen voimaan
- ikään tai kehitystasoon
- ryhmässä saavutettuun asemaan tai suosioon
- ystävä- ja tukiverkostojen määrään
- kielellisiin, sosiaalisiin tai digitaalisiin taitoihin
- tietoon oppilaan henkilökohtaisista asioista
- ryhmän normeihin tai muiden oppilaiden antamaan tukeen
- henkilöön liittyvään ominaisuuteen tai syrjintäperusteeseen.

Kiusaaminen on usein ryhmäilmiö. Vaikka vain yksi oppilas toimisi pääasiallisena kiusaajana, muiden oppilaiden toiminta, kannustus, nauraminen, vaikeneminen tai tilanteesta poistuminen voi ylläpitää kiusaamista. Vastaavasti puolustaminen, tuen osoittaminen ja kiusaamisen vastaisen ryhmänormin vahvistaminen voivat auttaa lopettamaan sen.

Kiusaaminen voi ilmetä suorasti tai epäsuorasti. Sen muotoja ovat esimerkiksi:

Fyysinen kiusaaminen

Fyysistä kiusaamista voivat olla esimerkiksi:

- lyöminen, potkiminen tai töniminen
- nipistäminen, kampittaminen tai kiinni pitäminen
- kulkemisen estäminen
- tavaroiden ottaminen, piilottaminen tai vahingoittaminen
- vaatteiden tai henkilökohtaisten tavaroiden sotkeminen
- fyysisellä väkivallalla uhkaaminen.

Fyysiset teot voivat täyttää väkivallan tai rikoksen tunnusmerkistön. Niitä ei käsitellä vain kiusaamisena, jos teon luonne edellyttää vakavampaa arviointia.

Sanallinen ja psyykkinen kiusaaminen

Sanallista tai psyykkistä kiusaamista voivat olla esimerkiksi:

- nimittely, pilkkaaminen tai halventaminen
- loukkaavat kommentit oppilaan ominaisuuksista, ulkonäöstä, taustasta tai osaamisesta
- uhkailu, pelottelu tai kiristäminen
- nöyryyttäminen tai naurunalaiseksi tekeminen
- toistuva matkiminen, ilmeily tai vihjaileva käyttäytyminen
- valheiden ja juorujen levittäminen
- oppilaan painostaminen tekemään jotakin vastoin tahtoaan.

Sosiaalinen kiusaaminen

Sosiaalista kiusaamista voivat olla esimerkiksi:

- ryhmän ulkopuolelle sulkeminen
- oppilaan huomiotta jättäminen tai eristäminen
- muiden oppilaiden painostaminen välttämään tai torjumaan oppilas
- ystävyyssuhteiden käyttäminen painostamisen tai kontrolloinnin välineenä
- oppilaan maineen tai ihmissuhteiden tarkoituksellinen vahingoittaminen
- ryhmästä poistaminen tai ryhmään pääsemisen estäminen
- katseilla, eleillä, kuiskuttelulla tai yhteisesti sovituilla merkeillä tapahtuva ulossulkeminen.

Digitaalisissa ympäristöissä tapahtuva kiusaaminen

Digitaalisissa ympäristöissä tapahtuvaa kiusaamista voivat olla esimerkiksi:

- loukkaavien, nöyryyttävien, uhkaavien tai seksuaalissävytteisten viestien lähettäminen
- kuvien, videoiden tai henkilökohtaisten tietojen levittäminen ilman lupaa
- kuvien tai tallenteiden muokkaaminen loukkaavalla tavalla

- valeprofiilien luominen tai toisena henkilönä esiintyminen
- salasanojen tai muiden tunnusten hankkiminen tai väärinkäyttäminen
- juorujen ja perättömien tietojen levittäminen
- oppilaan sulkeminen viestiryhmistä tai verkkoyhteisöistä
- oppilaan lisääminen ryhmiin ilman lupaa
- jatkuva, ei-toivottu yhteydenotto
- painostaminen lähettämään kuvia tai henkilökohtaisia tietoja
- loukkaavan sisällön kommentoiminen, jakaminen tai siihen reagoiminen tavalla, joka vahvistaa teon vaikutuksia.

Digitaalisissa ympäristöissä tapahtuva kiusaaminen voi tavoittaa oppilaan kaikkina vuorokaudenaikoina. Sisältö voi levitä nopeasti suurelle joukolle ja jäädä verkkoon pitkäksi aikaa. Tekijän mahdollinen nimettömyys ei vähennä teon vakavuutta.

Koulun tietoon tullut digitaalinen kiusaaminen arvioidaan myös silloin, kun teko on tapahtunut kouluajan ulkopuolella, jos sillä on vaikutuksia oppilaan turvallisuuteen, hyvinvointiin, koulunkäyntiin tai kouluyhteisön toimintaan.

Kiusaamisen erottaminen ristiriidasta

Ristiriidat ja erimielisyydet kuuluvat lasten ja nuorten väliseen vuorovaikutukseen. Ristiriitatilanteessa osapuolet ovat yleensä suhteellisen tasavertaisia, tilanne on hetkellinen ja molemmilla osapuolilla on mahdollisuus vaikuttaa tilanteen kulkuun.

Kiusaamisessa toiminta kohdistuu usein toistuvasti samaan oppilaaseen, osapuolten välillä on vallan epätasapainoa ja kohteeksi joutuneen on vaikea lopettaa tilannetta omin keinoin.

Erottelu ei ole aina yksiselitteinen. Toistuviksi muuttuvat ristiriidat, pitkään jatkunut ryhmän ulkopuolelle sulkeminen tai useiden oppilaiden yhteen oppilaaseen kohdistama toiminta voivat muodostua kiusaamiseksi. Tilanne on tämän vuoksi selvitettävä riittävästi.

2.2 Häirintä

Yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua häirintää on henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen, joka liittyy johonkin laissa säädettyyn syrjintäperusteeseen ja jolla luodaan halventava, nöyryyttävä, uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri.

Häirintä voi ilmetä esimerkiksi:

- nimittelynä tai halventavana puheena
- loukkaavina vitseinä, kuvina tai eleinä
- uhkailuna tai vihamielisen ilmapiirin luomisena
- henkilön taustaan, ominaisuuteen tai identiteettiin kohdistuvana pilkkaamisena

- vihamielisten tai syrjivien viestien ja materiaalien levittämisenä
- ryhmästä eristämisenä tai epäasiallisena kohteluna.

Häirintä voi kohdistua yksittäiseen oppilaaseen tai ihmisryhmään. Yksittäinenkin teko voi täyttää häirinnän tunnusmerkit. Häirinnän arvioinnissa kiinnitetään huomiota toiminnan vaikutuksiin eikä ainoastaan tekijän tarkoitukseen.

Koulutuksen järjestäjän on ryhdyttävä käytettävissään oleviin toimenpiteisiin häirinnän poistamiseksi saatuaan tiedon oppilaan joutumisesta häirinnän kohteeksi koulun järjestämässä toiminnassa.

Seksuaalinen häirintä

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan ei-toivottua sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista käyttäytymistä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Seksuaalista häirintää voivat olla esimerkiksi:

- seksuaalisesti vihjailevat eleet, ilmeet tai puheet
- kaksimieliset tai seksuaalissävytteiset vitsit
- vartaloa, pukeutumista, seksuaalisuutta tai yksityiselämää koskevat epäasialliset huomautukset ja kysymykset
- ei-toivottu koskettaminen tai lähentely
- seksuaalista kanssakäymistä koskevat ehdotukset, vaatimukset tai painostaminen
- seksuaalissävytteisten kuvien, videoiden tai viestien näyttäminen tai lähettäminen
- alastonkuvien tai muun seksuaalisen materiaalin pyytäminen, levittäminen tai sillä uhkaaminen
- seksuaalinen nimittely, nöyryyttäminen tai juorujen levittäminen
- verkossa, peleissä, viestiryhmissä tai sosiaalisessa mediassa tapahtuva seksuaalinen häirintä.

Seksuaalinen häirintä voi olla myös rikos. Tilanteen vakavuus ja mahdollinen velvollisuus ilmoittaa asiasta lastensuojelulle ja poliisille arvioidaan viipymättä.

Sukupuoleen perustuva häirintä

Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käyttäytymistä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista mutta jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Sukupuoleen perustuvaa häirintää voivat olla esimerkiksi:

- sukupuoleen liittyvä halventava nimittely
- sukupuolistereotypioihin perustuva pilkkaaminen tai vähättely
- oppilaan sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun kyseenalaistaminen tai halventaminen
- sukupuoleen perustuva ulkopuolelle sulkeminen
- vihamielisen ilmapiirin luominen sukupuoleen liittyvillä kommenteilla, kuvilla tai eleillä.

Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä ovat tasa-arvolaissa kiellettyä syrjintää.

2.3 Syrjintä

Syrjinnällä tarkoitetaan henkilön asettamista ilman hyväksyttävää perustetta muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettuja syrjintäperusteita ovat:

- ikä
- alkuperä
- kansalaisuus
- kieli
- uskonto
- vakaumus
- mielipide
- poliittinen toiminta
- ammattiyhdistystoiminta
- perhesuhteet
- terveydentila
- vammaisuus
- seksuaalinen suuntautuminen
- muu henkilöön liittyvä syy.

Tasa-arvolaissa kielletään syrjintä sukupuolen, raskauden, synnytyksen, vanhemmuuden, perheenhuoltovelvollisuuden, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella.

Syrjintä voi olla välitöntä tai välillistä.

Välitöntä syrjintää on henkilön kohteleminen henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa.

Välillistä syrjintää voi syntyä näennäisesti yhdenvertaisesta säännöstä, perusteesta tai käytännöstä, joka saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella ilman hyväksyttävää tavoitetta ja asianmukaisia keinoja.

Myös kohtuullisten mukautusten epääminen vammaiselta henkilöltä sekä ohje tai käsky syrjiä ovat syrjintää.

Kiusaamis-, häirintä- ja väkivaltatilanteita selvitettäessä arvioidaan aina, liittyykö toiminta oppilaan henkilökohtaiseen ominaisuuteen tai laissa säädettyyn syrjintäperusteeseen. Syrjintäperusteinen kiusaaminen tai väkivalta voi olla erityisen vahingollista, koska se kohdistuu oppilaan identiteettiin, taustaan tai ominaisuuteen.

Vähemmistöihin kuuluvien ja muutoin haavoittuvassa asemassa olevien oppilaiden kokemuksia ja turvallisuutta seurataan erityisen huolellisesti. Tavoitteena ei ole leimata oppilaita erityisryhmien edustajiksi, vaan tunnistaa tilanteet, joissa syrjinnän riski tai seuraukset voivat olla tavallista suurempia.

2.4 Vihapuhe

Vihapuheella tarkoitetaan ilmaisuja, joilla levitetään, lietsotaan, edistetään tai oikeutetaan suvaitsemattomuuteen perustuvaa vihaa henkilöä tai ihmisryhmää kohtaan.

Vihapuhe voi kohdistua esimerkiksi henkilön tai ryhmän:

- alkuperään tai ihonväriin
- kansallisuuteen tai kieleen
- uskontoon tai vakaumukseen
- vammaisuuteen tai terveydentilaan
- seksuaaliseen suuntautumiseen
- sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun
- muuhun henkilöön liittyvään ominaisuuteen.

Vihapuhe voi ilmetä puheena, kirjoituksina, kuvina, symboleina, eleinä, videoina, verkkosisältöinä tai digitaalisissa palveluissa tapahtuvana viestintänä.

Kaikki loukkaava puhe ei ole rikoslaissa tarkoitettua rangaistavaa vihapuhetta. Vihapuhe voi kuitenkin olla yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua häirintää, tasa-arvolaissa kiellettyä syrjintää, kiusaamista tai muuta epäasiallista toimintaa. Koulu puuttuu tällaiseen toimintaan riippumatta siitä, täyttääkö teko rikoksen tunnusmerkistön.

2.5 Väkivalta

Väkivallalla tarkoitetaan fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista siten, että teko aiheuttaa tai voi aiheuttaa fyysistä tai psyykkistä haittaa, vammoja, kehityksen häiriintymistä, turvattomuutta tai oikeuksien loukkaamista.

Väkivalta voi kohdistua oppilaaseen, oppilasryhmään, koulun henkilöstöön, muuhun henkilöön tai omaisuuteen.

Väkivallan muotoja ovat esimerkiksi:

Fyysinen väkivalta

Fyysistä väkivaltaa ovat esimerkiksi lyöminen, potkiminen, kuristaminen, töniminen, repiminen, kiinni pitäminen, esineellä vahingoittaminen tai muu ruumiillista koskemattomuutta loukkaava toiminta.

Psyykkinen väkivalta

Psyykkistä väkivaltaa voivat olla esimerkiksi vakava uhkailu, pelottelu, alistaminen, kontrollointi, jatkuva nöyryyttäminen, eristäminen tai toiminta, jolla tarkoituksellisesti aiheutetaan toiselle turvattomuutta tai henkistä kärsimystä.

Seksuaalinen väkivalta

Seksuaalista väkivaltaa on seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai koskemattomuutta loukkaava teko. Se voi sisältää esimerkiksi ei-toivottua koskettamista, seksuaaliseen tekoon painostamista, pakottamista, seksuaalisen materiaalin levittämistä tai muuta seksuaalirikoksen tunnusmerkistön mahdollisesti täyttävää toimintaa.

Digitaalinen väkivalta

Digitaalista väkivaltaa voivat olla esimerkiksi jatkuva uhkailu tai kontrollointi digitaalisten välineiden avulla, henkilökohtaisten tietojen tai kuvien levittäminen vahingoittamistarkoituksessa, tilien tai laitteiden oikeudeton käyttäminen, sijainnin seuraaminen tai seksuaalisen materiaalin levittämisellä uhkaaminen.

Omaisuuteen kohdistuva väkivalta

Omaisuuteen kohdistuvaa väkivaltaa ovat esimerkiksi tavaroiden tahallinen rikkominen, vahingoittaminen tai tuhoaminen silloin, kun teolla pyritään pelottelemaan, hallitsemaan, nöyryyttämään tai vahingoittamaan toista.

Väkivallalla uhkaaminen

Väkivallalla uhkaamiseen suhtaudutaan vakavasti riippumatta siitä, esitetäänkö uhka kasvokkain, kirjallisesti, kuvana, tallenteena tai digitaalisessa ympäristössä. Uhkauksen vakavuus ja välittömien turvallisuustoimien tarve arvioidaan viipymättä.

Väkivallasta ei käytetä vähättelevästi kiusaamisen käsitettä. Väkivaltainen teko arvioidaan aina tekona, joka voi edellyttää välittömiä turvallisuustoimia, yhteydenottoa huoltajiin, opiskeluhuollollista tukea, lastensuojeluilmoitusta, yhteydenottoa poliisiin tai rikosilmoituksen tekemistä.

2.6 Mitä kiusaamisesta voi seurata?

Kiusaaminen vaikuttaa oppilaisiin eri tavoin. Kiusatuksi joutuminen ei yksiselitteisesti johda pitkäaikaisiin ongelmiin, mutta se voi lisätä merkittävästi psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ongelmien riskiä.

Kiusaamisen mahdollisia seurauksia ovat esimerkiksi:

- turvattomuus ja jatkuva varuillaan oleminen
- ahdistuneisuus, pelko ja mielialan heikentyminen
- yksinäisyys ja kokemus ryhmän ulkopuolelle jäämisestä
- itsetunnon ja luottamuksen heikentyminen
- kouluun tulemisen vaikeutuminen ja poissaolojen lisääntyminen
- keskittymis- ja oppimisvaikeudet
- koulumenestyksen heikentyminen
- fyysiset oireet, kuten päänsärky, vatsakipu tai univaikeudet
- sosiaalisten tilanteiden välttäminen
- koulukielteisyys ja luottamuksen menettäminen aikuisiin
- pitkäkestoiset vaikutukset ihmissuhteisiin ja hyvinvointiin.

Kiusaamisen seuraukset eivät koske ainoastaan sen kohteeksi joutunutta oppilasta. Kiusaaminen vaikuttaa myös tekoon osallistuneisiin, sivustaseuraajiin ja koko ryhmän turvallisuuden tunteeseen.

Kiusaamiseen osallistunut oppilas tarvitsee ohjausta ja usein myös tukea toimintansa muuttamiseen, tunteiden ja käyttäytymisen säätelyyn, vuorovaikutustaitoihin ja rakentavien toimintatapojen oppimiseen. Pelkkä seuraamus ei välttämättä muuta toimintaa, jos käyttäytymisen taustalla olevia tarpeita tai ryhmän toimintaa ei tunnisteta.

Myös kiusaamista seuraavat oppilaat voivat kokea pelkoa, ahdistusta, syyllisyyttä, koulukielteisyyttä tai epävarmuutta siitä, miten tilanteessa pitäisi toimia. Jos kiusaamiseen ei puututa johdonmukaisesti, ryhmään voi muodostua käsitys, että epäasiallinen toiminta on sallittua tai että aikuiset eivät pysty auttamaan.

Riittävän varhainen puuttuminen, turvallisten aikuisten tuki, ystävyyssuhteet, kokemus kuulluksi tulemisesta sekä onnistunut jälkiseuranta voivat vähentää kiusaamisen kielteisiä vaikutuksia.

Kiusatuksi joutuminen ei määrittele lapsen tai nuoren tulevaisuutta. Ratkaisevaa on, miten nopeasti tilanteeseen puututaan, miten turvallisuus palautetaan ja millaista tukea oppilas saa tilanteen aikana ja sen jälkeen.

2.7 Kiusaaminen ryhmäilmiönä

Kiusaaminen ei yleensä ole vain kahden oppilaan välinen tapahtuma. Se liittyy ryhmän sosiaalisiin suhteisiin, valta-asetelmiin, normeihin ja siihen, miten muut ryhmän jäsenet toimivat tilanteessa.

Kiusaamisen taustalla voi olla pyrkimys saavuttaa tai vahvistaa omaa asemaa ryhmässä. Oppilas voi hakea huomiota, hyväksyntää, valtaa tai yhteenkuuluvuuden kokemusta kohdistamalla kielteistä toimintaa toiseen. Kiusaamisessa ei ole kyse kiusaamisen kohteeksi joutuneen oppilaan erilaisuudesta, vaan siitä, että ryhmässä jokin todellinen tai oletettu ominaisuus määritellään kielteiseksi ja sitä käytetään oppilasta vastaan.

Kiusaamista ylläpitäviä ryhmärooleja voivat olla:

- **kiusaamiseen aloitteellisesti osallistuva**, joka käynnistää tai johtaa kielteistä toimintaa
- **apuri**, joka osallistuu aktiivisesti kiusaamiseen tai auttaa sen toteuttamisessa
- **kannustaja**, joka nauramalla, kommentoimalla, jakamalla sisältöä tai muuten osoittamalla hyväksyntää vahvistaa kiusaamista
- **hiljainen hyväksyjä**, joka tietää kiusaamisesta mutta vetäytyy tilanteesta tai toimii kuin ei huomaisi sitä
- **puolustaja**, joka tukee kiusaamisen kohteeksi joutunutta, kertoo tilanteesta aikuiselle tai osoittaa, ettei hyväksy kiusaamista
- **sivustaseuraaja**, joka on tietoinen tilanteesta mutta ei vielä tiedä, miten voisi toimia turvallisesti.

Roolit eivät ole oppilaan pysyviä ominaisuuksia. Ne muodostuvat vuorovaikutuksessa ja voivat muuttua. Sama oppilas voi eri tilanteissa olla kiusaamisen kohteena, osallistua itse kiusaamiseen tai toimia puolustajana. Tämän vuoksi oppilaita ei pidä määritellä pysyvästi esimerkiksi ”kiusaajiksi” tai ”kiusatuiksi”, vaan tarkastelun kohteena ovat heidän toimintansa, kokemuksensa ja tuen tarpeensa.

Vaikka suurin osa oppilaista ei hyväksy kiusaamista, ryhmässä voi muodostua normi, joka estää puuttumisen. Oppilas voi pelätä joutuvansa itse kiusaamisen kohteeksi, menettävänsä asemansa ryhmässä tai rikkovansa ryhmän kirjoittamattomia sääntöjä. Tämän vuoksi kiusaamisesta kertominen saatetaan virheellisesti tulkita kanteluksi.

Koulun tehtävänä on vahvistaa ryhmään normi, jonka mukaan:

- kiusaamista ei hyväksytä
- kiusaamisesta kertominen on oikein ja rohkeaa
- apua saa pyytää itselleen ja toiselle
- toista voi puolustaa turvallisella tavalla
- aikuisilla on vastuu puuttua tilanteeseen
- kiusaamalla ei voi saavuttaa hyväksyttyä asemaa ryhmässä.

Ryhmän suhtautumisella on keskeinen vaikutus siihen, jatkuuko vai päättyykö kiusaaminen. Jo yhden puolustavan oppilaan tai turvallisen ystävyyssuhteen merkitys voi olla kiusaamisen kohteeksi joutuneelle suuri. Oppilaita ohjataan tunnistamaan omien tekojensa lisäksi myös nauramisen, kannustamisen, sisällön jakamisen ja vaikenemisen vaikutukset.

Kiusaamistilanteen selvittäminen ja toimenpiteet eivät tämän vuoksi aina voi kohdistua vain teon kohteeksi joutuneeseen ja tekoon osallistuneeseen oppilaaseen. Tarvittaessa työskennellään koko ryhmän kanssa, vahvistetaan turvallisia ryhmänormeja, tarkastellaan ryhmän sosiaalisia suhteita ja lisätään aikuisten läsnäoloa.

Ryhmässä työskentely toteutetaan siten, ettei kiusaamisen kohteeksi joutunutta oppilasta nimetä, aseteta huomion kohteeksi tai velvoiteta kertomaan kokemuksistaan muille. Tavoitteena on muuttaa ryhmän toimintaa ja vahvistaa yhteistä vastuuta turvallisesta kouluyhteisöstä ilman, että vastuu kiusaamisen

3 Kiusaamista, häirintää, syrjintää ja väkivaltaa ehkäisevät sekä yhteisöllisyyttä vahvistavat toimet

3.1 Ennaltaehkäisevän työn lähtökohdat

Jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, jossa hän voi opiskella, osallistua ja kuulua yhteisöön ilman kiusaamista, häirintää, syrjintää tai väkivaltaa. Turvallisuus tarkoittaa fyysisen turvallisuuden lisäksi psyykkistä, sosiaalista ja digitaalista turvallisuutta.

Kiusaamista, häirintää, syrjintää ja väkivaltaa ehkäisevä työ on osa koulun jokapäiväistä toimintaa. Se ei ole yksittäinen menetelmä, teemapäivä tai vain tietyn työryhmän tehtävä, vaan koko kouluyhteisön yhteinen ja jatkuva toimintatapa. Ennaltaehkäisevä työ kuuluu koulun johtamiseen, opetukseen, kasvatukseen, oppimisen ja koulunkäynnin tukeen, yhteisölliseen opiskeluhuoltoon sekä kodin ja koulun yhteistyöhön.

Ennaltaehkäisyn perustana ovat:

- oppilaiden yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen kohtelu
- jokaisen ihmisarvon ja koskemattomuuden kunnioittaminen
- yhteisöön kuulumisen kokemuksen vahvistaminen
- tunne-, vuorovaikutus-, turva- ja digiturvataitojen suunnitelmallinen opettaminen
- oppilaiden osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa
- turvalliset ryhmät ja myönteiset vertaissuhteet
- aikuisten riittävä läsnäolo, saavutettavuus ja valvonta
- matala kynnys kertoa huolesta, havainnosta tai kokemuksesta
- varhainen puuttuminen epäasialliseen käyttäytymiseen
- henkilöstön yhteiset, johdonmukaiset toimintatavat
- tiedon suunnitelmallinen kerääminen, arviointi ja hyödyntäminen
- yhteistyö oppilaiden, huoltajien ja muiden toimijoiden kanssa.

Kiusaamisen ehkäisemisessä ei keskitytä ainoastaan yksittäisiin tekoihin ja niitä tekeviin oppilaisiin. Huomiota kiinnitetään myös ryhmän toimintaan, vertaissuhteisiin, yhteisön normeihin, aikuisten toimintatapoihin sekä niihin tiloihin, tilanteisiin ja digitaalisiin ympäristöihin, joissa epäasiallista toimintaa voi esiintyä.

Kaikkeen havaittuun toista loukkaavaan tai turvattomuutta aiheuttavaan toimintaan puututaan mahdollisimman varhain. Puuttumisen tarkoituksena on pysäyttää haitallinen toiminta, suojata sen kohteeksi joutunutta, ohjata oppilaita toimimaan hyväksyttävällä tavalla ja estää tilanteen vakavoituminen.

3.2 Ennaltaehkäisevät toimintatavat

- Opetuksen järjestäjän tasolla

Lohjan kaupunki vastaa siitä, että kouluilla on yhteiset periaatteet ja riittävät edellytykset kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisemiseen.

Opetuksen järjestäjä:

- huolehtii, että koulujen toimintaa ohjaavat suunnitelmat ja ohjeet ovat ajantasaisia ja henkilöstön saatavilla
- määrittelee kaupunkitasoiset toimintaperiaatteet ja vähimmäisvaatimukset
- huolehtii henkilöstön perehdyttämisen, koulutuksen ja osaamisen kehittämisen edellytyksistä
- seuraa koulujen turvallisuutta, hyvinvointia ja kiusaamisen esiintyvyyttä
- kokoaa ja hyödyntää tietoa toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä
- tukee kouluja yhteisten toimintatapojen toteuttamisessa
- edistää perusopetuksen, nuorisopalvelujen, hyvinvointialueen, poliisin ja muiden yhteistyötahojen välistä yhteistyötä
- arvioi käytettävien toimintamallien toimivuutta ja yhdenmukaisuutta
- huolehtii siitä, että havaittuihin rakenteellisiin turvallisuuspuutteisiin reagoidaan.

Kaupungin yhteisiä toimintaperiaatteita täydennetään koulukohtaisilla käytännöillä. Koulukohtaiset täydennykset eivät saa kaventaa tässä suunnitelmassa määriteltyjä oppilaan oikeuksia tai henkilöstön velvollisuuksia.

- Koulun tasolla

Rehtori johtaa koulun turvallisuutta ja hyvinvointia edistävää toimintaa. Hän huolehtii siitä, että henkilöstö tuntee yhteiset toimintatavat ja että niitä noudatetaan johdonmukaisesti.

Koulussa:

- sovitaan henkilöstön yhteisistä toimintatavoista ja vastuunjaosta
- perehdytetään uudet työntekijät ja tarvittaessa myös lyhytaikaiset sijaiset keskeisiin toimintaperiaatteisiin
- huolehditaan aikuisten riittävästä läsnäolosta ja valvonnasta
- tunnistetaan koulun tilat, tilanteet ja ajankohdat, joissa turvattomuuden tai kiusaamisen riski on tavallista suurempi
- järjestetään välitunti-, ruokailu-, siirtymä- ja kuljetustilanteet turvallisuutta edistävällä tavalla
- kiinnitetään huomiota oppilaiden turvallisuuteen myös retkillä, leirikouluissa, työelämään tutustumisessa, koulun tapahtumissa ja muissa koulun järjestämissä tilanteissa

- varmistetaan, että oppilaat ja huoltajat tietävät, miten huolesta tai kiusaamisesta voi ilmoittaa
- huolehditaan siitä, että ilmoittaminen on mahdollista matalalla kynnyksellä ja tarvittaessa luottamuksellisesti
- seurataan oppilaiden kokemuksia turvallisuudesta, vertaissuhteista ja yhteisöön kuulumisesta
- käsitellään koottua hyvinvointi- ja turvallisuustietoa yhteisöllisessä opiskeluhuollossa
- suunnitellaan ja toteutetaan havaittuihin tarpeisiin perustuvia yhteisöllisiä toimenpiteitä
- arvioidaan säännöllisesti ennaltaehkäisevän työn ja käytössä olevien toimintatapojen vaikuttavuutta.

Koulun fyysisiä tiloja ja piha-alueita tarkastellaan turvallisuuden näkökulmasta. Valvonnan ja aikuisten läsnäolon suunnittelussa otetaan huomioon esimerkiksi katvealueet, pukuhuoneet, käytävät, saniteettitilat, koulukuljetusten odotusalueet sekä muut paikat, joissa aikuisten läsnäolo on vähäistä tai kiusaamisen riski kohonnut.

Koulun vastuuta ei toteuteta vain reagoimalla ilmoitettuihin tapauksiin. Turvallisuutta vahvistetaan ennakoivasti muuttamalla tarvittaessa koulun rakenteita, valvontaa, ryhmittelyjä, tilojen käyttöä ja arjen käytäntöjä.

- Opetusryhmän tasolla

Turvallinen ryhmä on keskeinen suojaava tekijä. Jokainen opettaja ja ryhmän kanssa työskentelevä aikuinen rakentaa omalla toiminnallaan ilmapiiriä, jossa oppilas voi osallistua, tehdä virheitä, pyytää apua ja olla oma itsensä ilman pelkoa nöyryyttämisestä tai ulkopuolelle jättämisestä.

Opetusryhmissä:

- sovitaan ikätasoisesti yhteisistä toimintatavoista
- harjoitellaan kunnioittavaa puhetta, kuuntelemista, yhteistyötä ja ristiriitojen rakentavaa ratkaisemista
- opetetaan tunne-, vuorovaikutus-, turva- ja digiturvataitoja suunnitelmallisesti
- käsitellään kiusaamista, häirintää, syrjintää, vihapuhetta ja väkivaltaa oppilaiden ikä- ja kehitystaso huomioiden
- harjoitellaan tunnistamaan omat ja toisten rajat sekä kunnioittamaan niitä
- vahvistetaan oppilaiden valmiuksia kertoa turvallisuutta vaarantavista tilanteista
- opetetaan turvallista toimintaa sivustakatsojana
- seurataan ryhmän ilmapiiriä, vertaissuhteita ja ryhmän sisäisiä valta-asetelmia
- kiinnitetään huomiota yksin jäämiseen, ulkopuolelle sulkemiseen ja ryhmästä eristämiseen
- käytetään harkittuja ja vaihtelevia pari- ja ryhmäjakoja

- vältetään toimintatapoja, jotka toistuvasti jättävät saman oppilaan yksin tai altistavat oppilaan torjutuksi tulemiselle
- puututaan halventavaan puheeseen, nimittelyyn, loukkaavaan huumoriin ja syrjiviin ilmaisuihin
- vahvistetaan erilaisuuden arvostamista sekä kielellistä, kulttuurista, katsomuksellista ja muuta moninaisuutta kunnioittavaa toimintaa
- annetaan myönteistä palautetta toisten huomioimisesta ja yhteisöllisyyttä rakentavasta toiminnasta.

Ryhmän toimintaa seurataan erityisesti ryhmän muodostuessa ja muuttuessa, esimerkiksi uuden lukuvuoden alussa, oppilaiden siirtyessä uuteen kouluun, ryhmien yhdistyessä tai uuden oppilaan saapuessa ryhmään. Ryhmäyttämistä jatketaan koko lukuvuoden ajan, eikä sitä rajata vain lukuvuoden alkuun.

Ryhmäkohtaisia toimia voidaan vahvistaa silloin, kun ryhmässä havaitaan toistuvia ristiriitoja, turvattomuutta, epäasiallista puhetta, ulkopuolelle jättämistä tai muita kielteisiä ryhmäilmiöitä. Toimien kohteena on tällöin koko ryhmän vuorovaikutus ja toimintakulttuuri, vaikka yksittäiset tilanteet käsitellään asianosaisten kanssa erikseen.

- Yksittäisen oppilaan tasolla

Jokaisen oppilaan turvallisuuden, osallisuuden ja tuen tarpeet huomioidaan yksilöllisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään tilanteisiin, joissa oppilaan henkilökohtaiset ominaisuudet, tuen tarve, vamma, terveydentila, kieli, kulttuuritausta, sukupuoli, sukupuolen ilmaisu, seksuaalinen suuntautuminen, uskonto, vakaumus tai muu seikka voivat lisätä riskiä joutua kiusaamisen, häirinnän tai syrjinnän kohteeksi.

Tämä ei tarkoita, että vastuu turvallisuudesta siirtyisi oppilaalle. Koulun tehtävänä on tunnistaa toimintaympäristöön liittyvät riskit ja tehdä tarvittavat kohtuulliset ja tarkoituksenmukaiset järjestelyt turvallisen koulunkäynnin varmistamiseksi.

Oppilaalle opetetaan ja hänen kanssaan harjoitellaan:

- miten toisia kohdellaan kunnioittavasti
- miten omat rajat ilmaistaan
- miten toisen ilmaisemia rajoja kunnioitetaan
- miten toimitaan ristiriitatilanteessa
- miten kiusaamisesta tai muusta epäasiallisesta toiminnasta kerrotaan
- miten apua pyydetään
- miten toimitaan turvallisesti digitaalisissa ympäristöissä
- miten toista voidaan tukea vaarantamatta omaa turvallisuutta.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarve arvioidaan silloin, kun oppilaan käyttäytyminen, vuorovaikutustaidot, koulunkäynti tai ryhmään liittyminen sitä edellyttävät. Tarvittava pedagoginen tuki suunnitellaan oppilaan tarpeiden mukaisesti. Opiskeluhuoltopalvelujen tarve arvioidaan erikseen opiskeluhuoltoa koskevien säännösten ja toimintatapojen mukaisesti.

3.3 Yhteisöllisen toimintakulttuurin vahvistaminen

Kiusaamista ehkäisevän toimintakulttuurin perustana on kouluyhteisön yhteinen käsitys siitä, että jokainen oppilas on arvokas ja kuuluu yhteisöön. Koulun arvot näkyvät siinä, miten oppilaita ja aikuisia kohdellaan arjen tavallisissa tilanteissa.

Aikuisten esimerkki on keskeinen. Henkilöstö käyttää kunnioittavaa kieltä, toimii oikeudenmukaisesti ja puuttuu epäasialliseen toimintaan johdonmukaisesti. Aikuisten keskinäinen vuorovaikutus välittää oppilaille mallin siitä, millainen käyttäytyminen yhteisössä on hyväksyttyä.

Turvallisessa toimintakulttuurissa:

- oppilas tietää, että aikuinen kuuntelee ja ottaa hänen kertomansa vakavasti
- kiusaamisesta tai huolesta kertomista pidetään vastuullisena toimintana, ei kanteluna
- avun pyytämisestä ei seuraa oppilaalle kielteisiä seurauksia
- epäasiallista käytöstä ei hyväksytä huumorina, ryhmän tapana tai asiaan kuuluvana
- aikuiset reagoivat johdonmukaisesti ja oppilaille ennakoitavalla tavalla
- tilanteita ei vähätellä eikä oppilasta jätetä yksin selvittämään niitä
- oppilaita ei leimata pysyvästi kiusatuksi tai kiusaajaksi
- käyttäytymisen muuttumiseen annetaan ohjausta ja tukea
- huomio kohdistetaan tekoihin, niiden seurauksiin ja turvallisuuden palauttamiseen
- sekä yksittäisiä tilanteita että niiden taustalla olevia ryhmäilmiöitä käsitellään.

Järjestyssäännöt, koulun yhteiset toimintatavat ja turvallisuutta koskevat ohjeet käsitellään säännöllisesti henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien kanssa. Niiden tulee olla ymmärrettäviä, saavutettavia ja oppilaiden ikä- ja kehitystasoon sopivia.

Myönteistä toimintakulttuuria rakennetaan vahvistamalla toivottua käyttäytymistä, osallisuutta, yhteisvastuuta ja onnistumisen kokemuksia. Kiusaamisen ehkäiseminen ei siten ole ainoastaan kieltoja ja epäasialliseen toimintaan puuttumista, vaan ennen kaikkea turvallisen ja välittävän kouluarjen tavoitteellista rakentamista.

3.4 Oppilaiden osallisuus

Oppilailla on oikeus osallistua turvallisuutta ja hyvinvointia edistävän toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Oppilaiden näkemyksiä hyödynnetään esimerkiksi:

- järjestyssääntöjen ja yhteisten toimintatapojen käsittelyssä
- koulun turvallisten ja turvattomiksi koettujen paikkojen tunnistamisessa
- välituntitoiminnan ja yhteisöllisten tapahtumien suunnittelussa
- ryhmien ilmapiirin ja kouluyhteisöön kuulumisen arvioinnissa
- kiusaamisesta ilmoittamisen tapojen kehittämisessä

- hyvinvointi- ja turvallisuuskyselyjen tulosten käsittelyssä
- koulun yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön suunnittelussa soveltuvin osin.

Osallisuutta toteutetaan esimerkiksi luokkien ja ryhmien keskusteluissa, oppilaskuntatoiminnassa, tukioppilas- ja kummioppilastoiminnassa, kyselyissä, työpajoissa ja muissa koulun käytössä olevissa osallistumisen rakenteissa.

Oppilaiden osallisuus ei tarkoita vastuun siirtämistä oppilaille. Aikuiset vastaavat turvallisuudesta, kiusaamistilanteisiin puuttumisesta ja tarvittavien toimenpiteiden toteuttamisesta. Oppilaiden tehtävänä ei ole selvittää vakavia tilanteita, sovitella väkivaltaa tai asettaa itseään vaaraan.

3.5 Digitaalisten ympäristöjen turvallisuus

Digitaalisissa ympäristöissä tapahtuvan kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäiseminen on osa koulun turvallisuustyötä ja monilukutaidon, vuorovaikutustaitojen sekä digiturvataitojen opetusta.

Oppilaita ohjataan:

- kunnioittavaan viestintään
- suojaamaan omia ja toisten henkilötietoja ja yksityisyyttä
- pyytämään lupa ennen toista koskevan kuvan, videon tai muun sisällön julkaisemista tai välittämistä
- tunnistamaan loukkaava, uhkaava, syrjivä ja seksuaalinen sisältö
- estämään ja ilmoittamaan epäasiallisesta yhteydenotosta
- säilyttämään tarvittaessa tilanteen selvittämisen kannalta olennaiset viestit tai kuvakaappaukset
- kertomaan kokemastaan tai havaitsemastaan verkkokiusaamisesta turvalliselle aikuiselle
- ymmärtämään, että digitaalinen teko voi aiheuttaa vakavaa ja pitkäkestoista haittaa.

Huoltajille annetaan tietoa digitaalisiin ympäristöihin liittyvistä ilmiöistä ja siitä, miten huoltaja voi toimia lapsensa turvallisuuden tukemiseksi.

Koulun tietoon tuleva verkkokiusaaminen tai muu digitaalisessa ympäristössä tapahtunut epäasiallinen toiminta arvioidaan myös silloin, kun teko on tapahtunut kouluajan ulkopuolella, jos sillä on vaikutuksia oppilaan turvallisuuteen, hyvinvointiin, koulunkäyntiin tai kouluyhteisön toimintaan. Koulun toimivalta ja tarvittavat yhteistyötahot arvioidaan tapauskohtaisesti.

3.6 Yhteistyö huoltajien kanssa ennaltaehkäisevässä työssä

Kodin ja koulun välinen luottamuksellinen, avoin ja varhainen yhteistyö tukee oppilaan hyvinvointia ja ehkäisee kiusaamista, häirintää, syrjintää ja väkivaltaa.

Koulu tiedottaa huoltajille:

- koulun turvallisuutta ja hyvinvointia edistävistä toimintatavoista
- kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisemisestä
- oppilaille opetettavista tunne-, vuorovaikutus- ja turvataidoista
- koulun järjestyssäännöistä ja keskeisistä toimintaohjeista
- siitä, miten huoltaja tai oppilas voi ilmoittaa huolesta
- siitä, miten koululle tullut ilmoitus käsitellään
- koulukohtaisista yhteyshenkilöistä ja ilmoituskanavista.

Huoltajia kannustetaan keskustelemaan lastensa kanssa toisten kunnioittamisesta, turvallisesta kielenkäytöstä, ryhmässä toimimisesta ja vastuullisesta käyttäytymisestä digitaalisissa ympäristöissä. Jos huoltaja saa tietää kiusaamisesta tai muusta turvallisuutta vaarantavasta toiminnasta, hänen tulee olla yhteydessä kouluun mahdollisimman varhain.

Kodin ja koulun yhteistyön tavoitteena on oppilaan turvallisuus ja tilanteiden rakentava ratkaiseminen. Erilaiset näkemykset tapahtumista eivät saa estää koulua ryhtymästä tarvittaviin selvitys-, turvaamis- ja tukitoimiin.

Huoltajien osallistumista koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittämiseen tuetaan esimerkiksi vanhempainilloissa, kyselyissä, keskustelutilaisuuksissa ja vanhempainyhdistysten kautta.

3.7 Yhteisöllinen opiskeluhuolto ennaltaehkäisevässä työssä

Kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäiseminen on keskeinen osa yhteisöllistä opiskeluhuoltoa.

Koulukohtainen opiskeluhuoltoryhmä:

- seuraa kouluyhteisön hyvinvointia, turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä
- käsittelee koulua ja oppilasryhmiä koskevaa koottua ja yhteisöllistä tietoa
- tunnistaa turvallisuutta heikentäviä ilmiöitä, tilanteita ja ympäristöjä
- suunnittelee ja koordinoi yhteisöllisiä ennaltaehkäiseviä toimia
- arvioi toteutettujen toimien vaikutuksia
- edistää oppilaiden, huoltajien, henkilöstön ja yhteistyötahojen osallisuutta.

Yhteisöllisessä opiskeluhuoltotyössä hyödynnetään esimerkiksi Kouluterveyskyselyn tuloksia, koulun omia hyvinvointi- ja turvallisuuskyselyjä, oppilaiden ja huoltajien palautetta, henkilöstön havaintoja, poissaoloja koskevaa koottua tietoa sekä kiusaamiseen, häirintään, syrjintään ja väkivaltaan liittyvistä tilanteista saatavaa anonymisoitua tai muuten asianmukaisesti koottua tietoa.

Yhteisöllinen opiskeluhuolto tukee kouluyhteisön toimintatapojen kehittämistä. Se ei korvaa henkilöstön vastuuta puuttua yksittäiseen tilanteeseen eikä ole yksittäisten kiusaamis-, häirintä-, syrjintä- tai väkivaltatapausten ensisijainen selvittelyelin.

3.8 Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Koulu tekee turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämisessä yhteistyötä huoltajien, hyvinvointialueen opiskeluhuoltopalvelujen, nuorisopalvelujen, sosiaalihuollon, lastensuojelun, terveydenhuollon, poliisin, Ankkuritoiminnan sekä muiden lasten ja nuorten hyvinvointia tukevien toimijoiden kanssa.

Yhteistyön tavoitteena on:

- vahvistaa lasten ja nuorten hyvinvointia ja turvallisuutta
- ehkäistä ongelmien syntymistä ja vakavoitumista
- tunnistaa tuen tarve mahdollisimman varhain
- järjestää tarkoituksenmukainen tuki
- vahvistaa viranomaisten ja muiden toimijoiden välistä tiedonkulkua lain sallimissa rajoissa
- varmistaa, että vakaviin tai rikokseksi epäiltyihin tekoihin reagoidaan asianmukaisesti.

Yhteistyötä toteutetaan kunkin toimijan tehtävien ja toimivallan mukaisesti. Oppilasta koskevien tietojen käsittelyssä noudatetaan salassapitoa, tietosuojaa ja tietojen luovuttamista koskevaa lainsäädäntöä.

Koulun ei tarvitse ratkaista kaikkia tilanteita yksin. Ulkopuolisen asiantuntemuksen tai viranomaisyhteistyön tarve arvioidaan mahdollisimman varhain. Yhteistyöhön ohjaaminen ei kuitenkaan poista koulun vastuuta huolehtia oppilaan turvallisuudesta koulupäivän aikana ja toteuttaa koulun toimivaltaan kuuluvat toimenpiteet.

4 Kiusaamiseen, häirintään, syrjintään ja väkivaltaan puuttuminen

4.1 Puuttumisen periaatteet

Jokainen koulun tietoon tullut epäily tai ilmoitus kiusaamisesta, häirinnästä, syrjinnästä tai väkivallasta otetaan vakavasti ja käsitellään viivyttelemättä.

Ilmoituksen vastaanottaminen ei vielä tarkoita, että kyseessä olisi todettu kiusaaminen, häirintä, syrjintä tai väkivalta. Tilanne selvitetään riittävästi ennen johtopäätösten tekemistä. Epävarmuus tapahtumien luonteesta ei kuitenkaan saa viivästyttää oppilaan turvallisuuden varmistamista tai asian selvittämisen aloittamista.

Puuttumisessa noudatetaan seuraavia periaatteita:

- oppilaan turvallisuus varmistetaan ensin
- oppilasta kuunnellaan ja hänen kokemuksensa otetaan vakavasti
- tilanne selvitetään puolueettomasti ja riittävästi
- havainnot, oppilaiden kertomukset ja aikuisten tulkinnat erotetaan toisistaan
- osapuolia kohdellaan asiallisesti ja oikeudenmukaisesti
- oppilasta ei syyllistetä kokemastaan eikä vastuuta tilanteen ratkaisemisesta siirretä hänelle
- toimenpiteet suhteutetaan tekojen luonteeseen, vakavuuteen ja toistuvuuteen
- oppilaiden ikä, kehitystaso ja yksilölliset tarpeet otetaan huomioon
- sekä teon kohteeksi joutuneen että siihen osallistuneen oppilaan tuen tarve arvioidaan
- huoltajille ilmoitetaan lain edellyttämällä tavalla
- sovitut asiat ja toteutetut toimenpiteet kirjataan
- jälkiseurannasta sovitaan jo asian käsittelyn yhteydessä
- käsittelyä jatketaan, kunnes on voitu varmistua epäasiallisen toiminnan päättymisestä ja turvallisuuden palautumisesta.

Kiusaamiseen puuttuminen ei ole vain nimetyn vastuuhenkilön, kiusaamisen vastaisen ryhmän tai opiskeluhuollon tehtävä. Jokainen henkilöstöön kuuluva toimii omassa tehtävässään tilanteen pysäyttämiseksi, turvallisuuden varmistamiseksi ja tiedon välittämiseksi koulussa sovitun toimintamallin mukaisesti.

Koulun käyttämä kiusaamisen vastainen menetelmä tukee yhteistä toimintamallia, mutta ei korvaa tässä suunnitelmassa kuvattuja velvollisuuksia.

4.2 Tiedon vastaanottaminen

Tieto mahdollisesta kiusaamisesta, häirinnästä, syrjinnästä tai väkivallasta voi tulla koululle esimerkiksi:

- oppilaan omana kertomuksena
- toisen oppilaan kertomana
- huoltajan yhteydenottona
- henkilöstön havaintona
- muun henkilön tai yhteistyötahon ilmoituksena
- kyselyn tai muun seurannan kautta
- digitaalisessa ympäristössä esille tulleena tietona
- koulun ulkopuolella tapahtuneen tilanteen seurauksina, jotka näkyvät koulunkäynnissä tai kouluyhteisössä.

Oppilas voi kertoa asiasta kenelle tahansa koulun aikuiselle. Myös huoltaja voi ilmoittaa huolesta kenelle tahansa koulun henkilöstöön kuuluvalle.

Ilmoituksen tehneeltä oppilaalta tai huoltajalta ei edellytetä tietoa siitä, kenelle asian käsittely koulun sisäisessä vastuunjaossa kuuluu. Ilmoituksen vastaanottanut henkilöstön jäsen huolehtii siitä, että tieto siirtyy viipymättä henkilölle, joka vastaa asian käsittelyn käynnistämisestä.

Ilmoituksen vastaanottava aikuinen:

- kuuntelee rauhallisesti ja keskeyttämättä
- kiittää oppilasta tai muuta ilmoittajaa asian kertomisesta
- ottaa kertomuksen vakavasti
- ei vähättele, syyllistä tai kyseenalaista ilmoittajan kokemusta
- selvittää, onko oppilaan turvallisuus välittömästi uhattuna
- kertoo, ettei oppilas jää asian kanssa yksin
- kertoo ikä- ja kehitystason mukaisesti, miten asia etenee
- kirjaa tai huolehtii tiedon kirjaamisesta koulussa sovitulla tavalla
- välittää tiedon viipymättä sovitulle vastuuhenkilölle.

Aikuinen ei lupaa oppilaalle, että asia pidetään kokonaan salassa. Oppilaalle kerrotaan, että tietoa annetaan vain niille henkilöille, joiden on välttämätöntä tietää asiasta turvallisuuden varmistamiseksi, tilanteen selvittämiseksi tai tuen järjestämiseksi.

Kiusaamisesta kertominen ei ole kantelua. Se on vastuullista toimintaa ja keino suojata itseä tai toista oppilasta.

4.3 Välittömän turvallisuuden varmistaminen

Ensimmäisenä arvioidaan, onko oppilaan tai muiden henkilöiden turvallisuus välittömästi uhattuna. Tarvittaessa tilanne keskeytetään heti ja osapuolet erotetaan toisistaan.

Välittömiä toimia voivat tilanteen mukaan olla esimerkiksi:

- väkivallan, uhkailun tai muun vahingoittavan toiminnan keskeyttäminen
- osapuolten erottaminen toisistaan
- aikuisen järjestäminen oppilaan tueksi
- oppilaan siirtäminen turvalliseen tilaan
- ensiavun antaminen ja terveydenhuollon tarpeen arvioiminen
- rehtorin tai muun vastuuhenkilön kutsuminen paikalle
- huoltajaan yhteyden ottaminen
- hätänumeroon 112 soittaminen
- poliisin tai muun viranomaisen avun pyytäminen
- koulupäivän tai opetuksen järjestelyjen muuttaminen
- muiden oppilaiden ja henkilöstön turvallisuuden varmistaminen.

Turvaamistoimet suunnitellaan siten, ettei teon kohteeksi joutunut oppilas joudu kohtuuttomasti muuttamaan koulunkäyntiään tai kantamaan vastuuta tilanteen seurauksista. Ensisijaisesti muutetaan niitä olosuhteita ja järjestelyjä, jotka mahdollistavat epäasiallisen toiminnan jatkumisen.

Turvallisuutta voidaan vahvistaa esimerkiksi lisäämällä aikuisten läsnäoloa, muuttamalla valvontaa, porrastamalla siirtymiä, tarkistamalla istuma- ja ryhmäjärjestelyjä tai järjestämällä oppilaalle nimetty turvallinen aikuinen.

Turvallisuuden varmistaminen ei saa jäädä odottamaan sitä, onko tilanteessa täyttynyt kiusaamisen määritelmä tai onko tapahtuma mahdollisesti rikos.

4.4 Asian käsittelystä vastaaminen

Koulukohtaisessa täydennyksessä nimetään henkilö tai tiimi, joka vastaa kiusaamis-, häirintä-, syrjintä- ja väkivaltatilanteiden käsittelyn koordinoinnista, sekä tämän varahenkilö tai varajärjestely.

Ilmoituksen vastaanottanut henkilöstön jäsen vastaa siitä, että tieto välittyy sovitulle vastuuhenkilölle. Vastuuhenkilö puolestaan huolehtii, että:

- tilanteen alustava arviointi tehdään
- välttämättömät turvaamistoimet käynnistetään
- asian selvittämiselle nimetään vastuuhenkilö
- tarvittavat henkilöt kuullaan
- huoltajille ilmoitetaan

- toimenpiteistä ja tuesta sovitaan
- tarvittavat kirjaukset tehdään
- jälkiseurannan ajankohta ja vastuuhenkilö määritellään
- rehtorille ilmoitetaan tilanteesta koulussa sovitulla tavalla
- viranomaisyhteistyön ja lakisääteisten ilmoitusten tarve arvioidaan.

Vastuun siirtäminen toiselle henkilölle ei saa katkaista asian käsittelyä. Vastuun vastaanottaminen ja asian eteneminen varmistetaan.

Rehtori vastaa siitä, että koulussa on toimiva vastuunjako ja että prosessi toteutuu tämän suunnitelman mukaisesti. Vakavat, turvallisuutta vaarantavat, laajalle levinneet tai pitkään jatkuneet tilanteet saatetaan aina rehtorin tietoon.

4.5 Tilanteen alustava arviointi

Tilanteesta muodostetaan aluksi riittävä kokonaiskuva. Arvioinnissa selvitetään:

- mitä on tapahtunut
- missä ja milloin tapahtumat ovat sattuneet
- ketkä ovat olleet osallisina
- onko toiminta yksittäistä vai toistuvaa
- onko toiminta edelleen käynnissä
- liittyykö tilanteeseen vallan epätasapainoa
- onko oppilas joutunut ryhmän ulkopuolelle tai sosiaalisesti eristetyksi
- liittyykö tilanteeseen uhkailua, väkivaltaa, seksuaalista häirintää, syrjintää tai vihapuhetta
- onko toimintaa tapahtunut digitaalisissa ympäristöissä
- onko oppilaan välitön turvallisuus uhattuna
- tarvitaanko turvaamistoimia, tukea tai viranomaisapua
- kuuluuko asia koulun toimivallan piiriin ja millaista yhteistyötä tilanteessa tarvitaan.

Alustavan arvion perusteella kyse voi olla esimerkiksi:

- tavallisesta erimielisyydestä tai ristiriidasta
- epäasiallisesta käytöksestä
- kiusaamisesta
- häirinnästä
- seksuaalisesta tai sukupuoleen perustuvasta häirinnästä
- syrjinnästä

- vihapuheesta
- väkivallasta tai sillä uhkaamisesta
- omaisuuteen kohdistuvasta teosta
- muusta vakavasta tai mahdollisesti rikokseksi arvioitavasta teosta
- usean ilmiön yhdistelmästä.

Tilanteen nimeäminen ei saa kaventaa sen käsittelyä. Yksittäinenkin teko voi olla vakava ja vaatia välittömiä toimenpiteitä, vaikka kyseessä ei olisi määritelmän mukainen toistuva kiusaaminen.

Väkivaltaa, seksuaalista häirintää, syrjintää, vakavaa uhkailua tai muuta vakavaa tekoa ei käsitellä pelkästään tavanomaisena oppilaiden välisenä ristiriitana.

4.6 Tilanteen selvittäminen

Tilanne selvitetään viivyttelemättä, rauhallisesti ja puolueettomasti. Tavoitteena on muodostaa mahdollisimman luotettava kokonaiskuva tapahtuneesta sekä arvioida tarvittavat turvaamis-, kasvatus-, tuki- ja jatkotoimet.

Selvittämisessä:

- kuullaan teon kohteeksi joutunutta oppilasta
- kuullaan teosta epäiltyä oppilasta tai oppilaita
- kuullaan tarvittaessa muita tilanteen nähneitä tai siitä tietäviä henkilöitä
- selvitetään tapahtumien kulku, ajankohta, paikka, kesto ja toistuvuus
- selvitetään, millaisia vaikutuksia tilanteella on ollut oppilaaseen ja koulunkäyntiin
- tarkastellaan mahdollisia viestejä, kuvia tai muita tilanteen selvittämisen kannalta olennaisia tietoja lain ja koulun ohjeiden mukaisesti
- arvioidaan ryhmän roolia ja mahdollisia sivustaseuraajien havaintoja
- kirjataan selvittämisen kannalta keskeiset tiedot.

Oppilaita kuullaan lähtökohtaisesti erikseen. Näin jokaiselle annetaan mahdollisuus kertoa kokemuksestaan ilman painostusta, muiden oppilaiden vaikutusta tai pelkoa tilanteen pahenemisesta.

Keskusteluissa käytetään avoimia ja tapahtumiin kohdistuvia kysymyksiä. Oppilasta ei johdatella, painosteta tunnustamaan eikä vaadita hyväksymään toisen oppilaan kuvausta tapahtumista.

Oppilaalle kerrotaan:

- miksi hänen kanssaan keskustellaan
- mitä asiasta tällä hetkellä tiedetään
- miten hänen kertomaansa käsitellään
- mitä seuraavaksi tapahtuu

- kenen puoleen hän voi kääntyä, jos tilanne jatkuu tai turvallisuuden tunne ei palaudu.

Teon kohteeksi joutunutta ja teosta epäiltyä oppilasta ei saateta yhteiseen keskusteluun ennen kuin tilanteesta on muodostettu riittävä käsitys ja yhteisen keskustelun turvallisuus sekä tarkoituksenmukaisuus on arvioitu.

Yhteistä keskustelua, sovittelua tai anteeksipyyntöä ei käytetä automaattisena ratkaisuna. Niitä voidaan käyttää vain, jos menettely on tilanteeseen sopiva, turvallinen eikä lisää teon kohteeksi joutuneen oppilaan kuormitusta tai painetta. Vakavaa väkivaltaa, seksuaalista häirintää tai selvää vallan epätasapainoa sisältävää tilannetta ei lähtökohtaisesti käsitellä oppilaiden tasavertaisena ristiriitana.

Asian selvittäminen ei saa jäädä vain oppilaiden keskenään esittämien näkemysten varaan. Koulun tehtävänä on arvioida käytettävissä olevat tiedot kokonaisuutena ja ryhtyä niiden perusteella tarvittaviin toimiin.

4.7 Toimenpiteistä päättäminen

Selvittämisen jälkeen määritellään tilanteen edellyttämät toimenpiteet, niiden vastuuhenkilöt ja aikataulu.

Toimenpiteiden tavoitteena on:

- lopettaa kiusaaminen tai muu epäasiallinen toiminta
- estää tilanteen uusiutuminen
- palauttaa oppilaan turvallisuuden tunne
- turvata oppilaan koulunkäynti ja osallistuminen
- tukea teon kohteeksi joutunutta oppilasta
- ohjata tekoon osallistunutta oppilasta muuttamaan toimintaansa
- puuttua tilanteeseen vaikuttaneisiin ryhmäilmiöihin
- vahvistaa koko ryhmän turvallisuutta.

Toimenpiteitä voivat tilanteen mukaan olla esimerkiksi:

- aikuisten läsnäolon ja valvonnan lisääminen
- oppilaan turvallisuussuunnitelman tai muiden käytännön turvaamistoimien sopiminen
- ryhmä-, tila-, istuma-, välitunti- tai siirtymäjärjestelyjen muuttaminen
- oppilaiden kanssa käytävät kasvatukselliset keskustelut
- käyttäytymistä koskevien selkeiden rajojen ja odotusten asettaminen
- sovittujen toimintatapojen harjoitteleminen
- ryhmäkohtainen työskentely ilmapiirin ja vertaissuhteiden vahvistamiseksi
- oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestäminen
- opiskeluhuoltopalveluihin ohjaaminen

- huoltajien kanssa sovittava yhteistyö
- koulun ulkopuolisten toimijoiden tai viranomaisten kanssa tehtävä yhteistyö
- perusopetuslain mukaisten kasvatuksellisten toimien tai kurinpitokeinojen käyttäminen.

Kasvatuksellisia toimia, kurinpitokeinoja ja työrauhan turvaamistoimia käytettäessä toimitaan Lohjan kaupungin voimassa olevan *Suunnitelman kasvatuskeskustelujen ja kurinpitokeinojen käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista* mukaisesti.

Kurinpitokeinon käyttäminen ei yksin päätä kiusaamis- tai väkivaltatilanteen käsittelyä. Turvallisuuden varmistamista, oppilaiden tukemista ja jälkiseurantaa jatketaan myös kurinpitotoimen jälkeen.

Toimenpiteet suunnitellaan siten, ettei teon kohteeksi joutunutta oppilasta tosiasiallisesti rangaista tapahtuneesta esimerkiksi siirtämällä hänet pois omasta ryhmästään ilman hänen etunsa ja näkemyksensä huolellista arviointia.

4.8 Ilmoittaminen huoltajille

Perusopetuslain mukaisesti koulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta sekä teosta epäillyn että sen kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Huoltajille ilmoitetaan viivyttelemättä sen jälkeen, kun ilmoittamisen kannalta välttämättömät perustiedot ovat selvillä. Vakavassa tai välitöntä turvallisuusuhkaa koskevassa tilanteessa huoltajaan ollaan yhteydessä heti.

Kunkin oppilaan huoltajaan ollaan yhteydessä erikseen. Huoltajalle kerrotaan hänen lapsensa kannalta tarpeelliset tiedot sekä salassapitoa ja henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset huomioon ottaen.

Huoltajalle kerrotaan mahdollisuuksien mukaan:

- mitä on tapahtunut ja mihin koulun tieto perustuu
- miten tilannetta on tähän mennessä selvitetty
- miten oppilaan turvallisuus on varmistettu
- mitä koulun toimivaltaan kuuluvia toimenpiteitä on toteutettu tai suunniteltu
- miten oppilaan tuen tarvetta arvioidaan
- kuka vastaa asian käsittelystä
- milloin ja miten tilanteen seuranta toteutetaan
- keneen huoltaja voi olla yhteydessä
- että huoltajan tulee ilmoittaa koululle viipymättä, jos toiminta jatkuu tai oppilaan tilanteessa ilmenee uusia huolia.

Huoltajille ilmoittamista ei jätetä yksittäisen oppilaan tehtäväksi. Oppilaan näkemys yhteydenotosta ja sen toteuttamistavasta kuullaan ikä- ja kehitystason mukaisesti, mutta lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus toteutetaan oppilaan vastustuksesta huolimatta silloin, kun laki sitä edellyttää.

Jos yhteydenotto huoltajaan voi poikkeuksellisesti vaarantaa oppilaan turvallisuuden tai edun, tilanteessa konsultoidaan viipymättä rehtoria sekä tarvittavaa viranomaista ja toimitaan voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.

4.9 Oppilaiden tuen järjestäminen

Sekä teon kohteeksi joutuneen että tekoon osallistuneen oppilaan tuen tarve arvioidaan. Tuki suunnitellaan yksilöllisesti, eikä sen järjestäminen saa riippua siitä, onko tilanteesta käytettävä nimitys vielä varmistunut.

Teon kohteeksi joutunut oppilas voi tarvita esimerkiksi:

- nimetyn turvallisen aikuisen
- säännöllisiä keskusteluja ja voinnin seurantaa
- käytännön turvajärjestelyjä koulupäivän aikana
- tukea ryhmään palaamiseen tai vertaissuhteisiin
- oppimisen ja koulunkäynnin tukea
- opiskeluhuoltopalvelujen tukea
- terveydenhuollon tai muun palvelun arviota
- tukea huoltajien ja koulun yhteistyöhön.

Tekoihin osallistunut oppilas voi tarvita esimerkiksi:

- selkeää ohjausta ja rajoja
- tukea oman toimintansa vaikutusten ymmärtämiseen
- tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua
- tukea impulssien ja käyttäytymisen säätelyyn
- pedagogista tai muuta oppimisen ja koulunkäynnin tukea
- opiskeluhuoltopalvelujen arviota ja tukea
- yhteistyötä huoltajien ja muiden toimijoiden kanssa.

Myös tilanteen nähneet, siihen osallistuneet tai siitä muutoin kuormittuneet oppilaat sekä koko ryhmä voivat tarvita tukea.

Opiskeluhuoltopalvelut tukevat oppilaiden hyvinvointia oman tehtävänsä mukaisesti. Opiskeluhuoltopalveluihin ohjaaminen ei siirrä vastuuta tapahtumien selvittämisestä, turvallisuuden varmistamisesta tai kurinpidollisista ratkaisuista opiskeluhuollon ammattilaisille.

Yksilökohtainen opiskeluhuolto toteutetaan opiskeluhuoltoa koskevien säännösten, suostumusten ja kirjaamiskäytäntöjen mukaisesti.

4.10 Jälkiseuranta

Jälkiseuranta on olennainen ja velvoittava osa asian käsittelyä. Kiusaamistilannetta ei katsota päättyneeksi sen perusteella, että selvittämiskeskustelut on käyty tai toimenpiteistä on sovittu.

Jokaisessa todetussa kiusaamistilanteessa sekä muussa vakavassa häirintä-, syrjintä- tai väkivaltatilanteessa sovitaan jo asian käsittelyn yhteydessä:

- kuka vastaa seurannasta
- milloin ensimmäinen seurantakeskustelu pidetään
- ketä seurannassa kuullaan
- miten oppilaan turvallisuutta seurataan arjessa
- miten huoltajat osallistuvat seurantaan
- tarvitaanko myöhempiä seurantakeskusteluja
- millä perusteella asian voidaan todeta päättyneen.

Myös epäselväksi jääneen tilanteen seurantaa jatketaan, jos huoli oppilaan turvallisuudesta tai ryhmän toiminnasta säilyy.

Teon kohteeksi joutunutta ja tekoon osallistunutta oppilasta kuullaan seurannassa lähtökohtaisesti erikseen. Seurannassa selvitetään ainakin:

- onko epäasiallinen toiminta loppunut
- kokeeko oppilas olonsa turvalliseksi
- onko toiminta muuttanut muotoaan tai siirtynyt vaikeammin havaittavaksi
- onko toiminta jatkunut digitaalisissa ympäristöissä tai koulumatkalla
- ovatko sovitut toimenpiteet toteutuneet
- onko tuen tarve muuttunut
- tarvitaanko uusia tai vahvempia toimenpiteitä.

Jos kiusaaminen tai muu epäasiallinen toiminta jatkuu, tilanne arvioidaan uudelleen ja toimenpiteitä vahvistetaan. Tarvittaessa mukaan otetaan rehtori, opetuksen järjestäjän edustaja, opiskeluhuoltopalvelut tai muu tarkoituksenmukainen viranomainen tai yhteistyötaho.

Seurannan tulos kirjataan. Myös huoltajille kerrotaan seurannan keskeisestä tuloksesta ja mahdollisista jatkotoimista.

Käsitelty ei tarkoita loppunutta. Asia voidaan päättää vasta, kun on riittävällä tavalla varmistettu, että toiminta on loppunut, turvallisuus on palautunut ja tarvittava tuki jatkuu.

4.11 Kirjaaminen

Kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan vastaisen työn tulee olla suunnitelmallista ja seurattavaa. Ilmoituksen vastaanottamisesta, asian selvittämisestä, toteutetuista toimenpiteistä ja jälkiseurannasta tehdään koulussa sovitut kirjaukset.

Käsittelystä kirjataan vähintään:

- tiedon tai ilmoituksen saapumispäivä
- ilmoituksen vastaanottaja ja tiedon lähde
- tapahtumien keskeinen kuvaus
- tapahtuma-aika ja -paikka, jos ne ovat tiedossa
- osalliset ja kuullut henkilöt
- välittömät turvaamistoimet
- selvittämisessä saadut keskeiset tiedot
- arvio tilanteen luonteesta
- sovitut ja toteutetut toimenpiteet
- yhteydenotot huoltajiin
- tuen tarpeen arviointi ja tehty ohjaus
- tarvittavat viranomaisyhteydet ja ilmoitukset
- seurannan vastuuhenkilö ja ajankohta
- seurannassa saadut tiedot
- mahdolliset jatkotoimet
- asian päättämisen peruste.

Kirjauksissa erotetaan toisistaan todetut tapahtumat, henkilöstön omat havainnot, eri henkilöiden kertomukset ja niiden perusteella tehdyt arviot. Kirjausten tulee olla asiallisia, tarpeellisia ja ymmärrettäviä.

Tietoja käsitellään vain siinä laajuudessa kuin asian hoitaminen edellyttää. Kirjaamisessa, tietojen säilyttämisessä, käyttöoikeuksissa ja tietojen luovuttamisessa noudatetaan salassapitoa, tietosuojaa, tiedonhallintaa ja asiakirjojen säilyttämistä koskevaa lainsäädäntöä sekä Lohjan kaupungin ohjeita.

Kiusaamistilanteen selvittämistä koskevia koulun kirjauksia ja yksilökohtaisen opiskeluhuollon asiakirjoja ei yhdistetä toisiinsa. Opiskeluhuollon ammattilaiset tekevät omat kirjauksensa heitä koskevien säännösten mukaisesti.

4.12 Koulumatkalla ja digitaalisissa ympäristöissä tapahtuneet teot

Opettajan tai rehtorin ilmoitusvelvollisuus huoltajille koskee myös koulumatkalla tapahtunutta häirintää, kiusaamista, syrjintää ja väkivaltaa, josta hän on saanut tiedon.

Koulumatka ei kuulu samalla tavalla koulun toiminnan ja kurinpitovallan piiriin kuin koulupäivä tai muu koulun järjestämä toiminta. Koulumatkalla tapahtuneesta teosta saadun tiedon perusteella koulu kuitenkin:

- ilmoittaa asiasta osapuolten huoltajille
- arvioi tapahtuneen vaikutukset koulunkäyntiin ja kouluyhteisön turvallisuuteen
- järjestää koulupäivän aikana tarvittavan tuen ja turvaamistoimet
- ehkäisee tilanteen jatkumista koulussa
- tekee tarvittaessa yhteistyötä huoltajien, kuljetuksen järjestäjän, opiskeluhuoltopalvelujen tai viranomaisten kanssa.

Digitaalisissa ympäristöissä tapahtunut teko voi liittyä koulun toimintaan, vaikka se olisi tapahtunut kouluajan ulkopuolella. Kun tällainen teko tulee koulun tietoon, arvioidaan:

- liittyykö teko koulun oppilaiden välisiin suhteisiin
- jatkuuko teko tai sen vaikutus koulupäivän aikana
- vaarantaako se oppilaan turvallisuuden, hyvinvoinnin tai koulunkäynnin
- tarvitaanko koulussa turvaamis-, tuki- tai ryhmätason toimenpiteitä
- kuuluuko asia myös huoltajien, verkkopalvelun ylläpitäjän tai viranomaisen käsiteltäväksi.

Koulu ei vastaa kaikkien vapaa-ajalla tapahtuneiden tekojen selvittämisestä. Se vastaa kuitenkin oman toimivaltansa mukaisista toimista silloin, kun tapahtumat vaikuttavat oppilaan turvallisuuteen tai koulunkäyntiin.

4.13 Henkilöstöön kuuluvaa koskeva epäily

Tätä suunnitelmaa sovelletaan myös silloin, kun oppilas kertoo koulun henkilöstöön kuuluvan tai muun koulussa työskentelevän aikuisen kiusanneen, häirinneen, syrjineen, kohdelleen häntä epäasiallisesti tai käyttäneen häneen väkivaltaa.

Tällaista asiaa ei selvitä henkilö, jota epäily koskee.

Epäily saatetaan viipymättä rehtorin tietoon. Jos epäily koskee rehtoria, asia saatetaan hänen esihenkilönsä käsiteltäväksi. Jos epäily koskee muuta koulussa työskentelevää henkilöä, rehtori huolehtii tiedon välittämisestä tämän työnantajalle tai muulle toimivaltaiselle taholle.

Oppilaan välitön turvallisuus varmistetaan ja hänen mahdollinen tuen tarpeensa arvioidaan. Oppilasta ja hänen huoltajaansa informoidaan siitä:

- kuka vastaa asian käsittelystä
- miten asia etenee
- miten oppilaan turvallisuus varmistetaan
- keneen he voivat olla yhteydessä.

Asia käsitellään työnantajan ohjeiden, viranhaltija- ja työlainsäädännön sekä muun sovellettavan lainsäädännön mukaisesti. Tarvittaessa arvioidaan myös lastensuojeluilmoituksen, poliisille tehtävän ilmoituksen tai muun viranomaisyhteistyön tarve.

Oppilaan kertomusta ei saa jättää käsittelemättä sillä perusteella, että epäily kohdistuu aikuiseen tai ettei tapahtumalla ole muita todistajia.

4.14 Vakavat ja nopeasti kärjistyvät tilanteet

Väkivalta, väkivallalla uhkaaminen, seksuaalinen häirintä, syrjivä tai rasistinen häirintä, vainoaminen, kiristäminen, nöyryyttävän materiaalin levittäminen sekä muut vakavat teot arvioidaan aina erikseen.

Tilanteessa arvioidaan viivyttelemättä:

- tarvitaanko kiireellistä terveydenhuoltoa tai hätänumeroon 112 soittamista
- miten oppilaiden ja henkilöstön välitön turvallisuus varmistetaan
- milloin huoltajille ilmoitetaan
- onko asiasta tehtävä lastensuojeluilmoitus
- onko asiasta ilmoitettava poliisille
- tarvitaanko muuta yhteydenottoa sosiaalihuoltoon
- tarvitaanko opiskeluhuoltopalveluja tai muuta kriisitukea
- miten koulunkäynti järjestetään turvallisesti
- miten muu kouluyhteisö huomioidaan
- kuka vastaa tilanteen johtamisesta, viestinnästä ja jälkiseurannasta.

Lakisääteinen ilmoitus tehdään viipymättä aina, kun sen edellytykset täyttyvät. Ilmoituksen tekemistä ei saa siirtää pelkästään toiselle työntekijälle tai jättää tekemättä sillä perusteella, että joku muu mahdollisesti tekee ilmoituksen.

Vakavien tilanteiden viranomaisyhteistyötä ja ilmoitusvelvollisuuksia käsitellään tarkemmin tämän suunnitelman seuraavassa luvussa sekä Lohjan kaupungin muissa turvallisuutta koskevissa ohjeissa.

5 Vakavat tilanteet, viranomaisyhteistyö ja ilmoitusvelvollisuudet

5.1 Vakavan tilanteen tunnistaminen

Kiusaamiseen, häirintään tai syrjintään liittyvä teko voi samalla olla väkivaltaa tai täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Koulun tehtävänä ei ole ratkaista teon rikosoikeudellista luonnetta, vaan tunnistaa tilanteen vakavuus, varmistaa turvallisuus ja välittää asia tarvittaessa toimivaltaiselle viranomaiselle.

Vakavana pidetään erityisesti tilannetta, johon liittyy:

- fyysistä väkivaltaa tai sillä uhkaamista
- seksuaalista häirintää, seksuaaliväkivaltaa tai seksuaalirikoksen epäily
- henkeen tai terveyteen kohdistuva uhka
- teräase, ampuma-ase, asejäljitelmä tai muu vaarallinen esine
- vainoamista, kiristämistä tai pakottamista
- vakavaa tai toistuvaa rasistista tai muuta syrjivää häirintää
- nöyryyttävän, väkivaltaisen tai seksuaalisen materiaalin kuvaamista tai levittämistä
- yksityisyyttä loukkaavan materiaalin levittämistä tai sillä uhkaamista
- vakavaa digitaalista uhkailua tai maalittamista
- omaisuuden merkittävää vahingoittamista
- tekoja, jotka jatkuvat tai laajenevat koulun omista toimista huolimatta
- järjestäytynyttä tai usean henkilön toteuttamaa väkivaltaa
- oppilaan merkittävää pelkoa, traumatisoitumista tai koulunkäynnin vaarantumista
- itsetuhoisuutta tai välitöntä vaaraa oppilaalle itselleen tai muille.

Vakavaa tekoa ei käsitellä pelkästään tavallisena ristiriitana tai kiusaamistilanteena. Sovittelu, yhteinen keskustelu tai anteeksipyyntö eivät korvaa turvallisuuden varmistamista, viranomaisilmoituksia tai muita tilanteen edellyttämiä toimenpiteitä.

Toiminta käynnistetään käytettävissä olevien tietojen perusteella. Täyttä varmuutta tapahtumista tai rikoksen tunnusmerkistön täyttymisestä ei edellytetä ennen turvallisuustoimia, viranomaiskonsultaatiota tai lakisääteisen ilmoituksen tekemistä.

5.2 Toiminta välittömässä vaaratilanteessa

Jos henkilön henki, terveys tai turvallisuus on välittömästi vaarassa, soitetaan hätänumeroon 112. Samalla toimitaan koulun turvallisuus-, pelastus- ja kriisisuunnitelmien mukaisesti.

Välittömässä vaaratilanteessa:

1. keskeytetään vaarallinen toiminta siinä määrin kuin se voidaan tehdä turvallisesti
2. suojataan oppilaat ja muut paikalla olevat
3. hälytetään apua numerosta 112
4. annetaan ensiapua oman osaamisen mukaisesti
5. ilmoitetaan tilanteesta rehtorille tai tämän sijaiselle
6. otetaan yhteyttä asianosaisten oppilaiden huoltajiin
7. turvataan tapahtumapaikka ja säilytetään mahdollinen selvittämisen kannalta olennainen aineisto
8. noudatetaan poliisin, ensihoidon tai muun viranomaisen antamia ohjeita
9. järjestetään tilanteen jälkihoito, tuki ja seuranta
10. tehdään tarvittavat kirjaukset ja ilmoitukset.

Henkilöstön ei tule vaarantaa omaa tai muiden turvallisuutta yrittämällä selvittää tilannetta, jonka hallintaan tarvitaan poliisia, ensihoitoa tai muuta viranomaisapua.

Rehtori tai tilanteen johtamisesta vastaava henkilö huolehtii koulun sisäisestä johtamisesta ja yhteydenpidosta viranomaisiin. Tämä ei rajoita yksittäisen työntekijän velvollisuutta soittaa hätänumeroon tai tehdä hänelle kuuluvaa lakisääteistä ilmoitusta.

5.3 Väkivaltatilanteet

Kaikki väkivalta ja väkivallalla uhkaaminen otetaan vakavasti. Fyysistä väkivaltaa ei vähätellä leikkinä, oppilaiden keskinäisenä nahisteluna tai kiusaamisena, jos tilanteessa on aiheutettu tai uhattu aiheuttaa vahinkoa.

Väkivaltatilanteessa:

- toiminta keskeytetään
- osapuolet erotetaan toisistaan
- loukkaantuneiden ensiavun ja terveydenhuollon tarve arvioidaan
- varmistetaan muiden oppilaiden ja henkilöstön turvallisuus
- ilmoitetaan rehtorille
- ilmoitetaan asianosaisten oppilaiden huoltajille
- kuullaan osapuolia erikseen siinä vaiheessa, kun se on turvallista
- kirjataan tapahtumat, havainnot ja toteutetut toimet
- arvioidaan lastensuojeluilmoituksen ja poliisille ilmoittamisen tarve
- arvioidaan oppilaiden ja ryhmän tuen tarve
- sovitaan turvaamistoimista ja jälkiseurannasta.

Mahdolliset vammat tutkitaan terveydenhuollossa tilanteen edellyttämällä tavalla. Vammat ja muut havaittavat seuraukset dokumentoidaan Lohjan kaupungin ja terveydenhuollon ohjeiden mukaisesti.

Myös väkivaltaa käyttäneen oppilaan turvallisuus ja tuen tarve arvioidaan. Väkivaltainen käyttäytyminen voi osoittaa oppilaan tarvitsevan pedagogista tukea, opiskeluhuoltopalveluja, sosiaalihuollon palveluja tai muuta apua. Tuen järjestäminen ei poista teon selvittämistä tai mahdollisten kurinpidollisten ja oikeudellisten seurausten arviointia.

Kurinpitokeinoissa, oppilaan poistamisessa, opetukseen osallistumisen epäämisessä, esineiden haltuunotossa, tarkastamisessa ja muussa työrauhan turvaamisessa toimitaan Lohjan kaupungin voimassa olevan *Suunnitelman kasvatuskeskustelujen ja kurinpitokeinojen käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista* mukaisesti.

5.4 Vaaralliset esineet, aineet ja aseella uhkaaminen

Jos oppilaalla havaitaan tai epäillään olevan ase, vaarallinen esine tai aine, tilanteessa arvioidaan ensin välitön vaara. Jos esineeseen tai tilanteeseen liittyy välitön tai vaikeasti arvioitava uhka, soitetaan hätänumeroon 112.

Henkilöstö:

- ei vaaranna itseään tai muita yrittämällä ottaa esinettä pois
- pitää muut henkilöt turvallisen etäisyyden päässä
- ilmoittaa tilanteesta rehtorille
- noudattaa koulun turvallisuusohjeita ja viranomaisten määräyksiä
- huolehtii huoltajille ilmoittamisesta
- kirjaa tapahtuman ja toteutetut toimenpiteet
- arvioi yhdessä rehtorin kanssa tarvittavat jatkotoimet ja tuen.

Perusopetuslain mukaisia oikeuksia ottaa haltuun esineitä tai aineita ja tarkastaa oppilaan tavaroita voidaan käyttää vain laissa säädetyin edellytyksin ja toimivaltaisen henkilön toimesta. Menettely kuvataan erillisessä kasvatuskeskusteluja ja kurinpitokeinoja koskevassa suunnitelmassa.

Aseella uhkaamisessa, ase-epäilyssä tai muussa vakavassa uhkatilanteessa tilanteen selvittäminen jätetään poliisille. Koulussa ei järjestetä ennen poliisin ohjeita sellaisia keskusteluja tai muita toimia, jotka voivat vaarantaa turvallisuuden tai vaikeuttaa viranomaisselvitystä.

5.5 Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojelulain 25 §ä tarkoitetuilla opetustoimen palveluksessa tai luottamustoimessa olevilla henkilöillä on salassapitosäännösten estämättä velvollisuus tehdä viipymättä lastensuojeluilmoitus hyvinvointialueelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka:

- hoidon ja huolenpidon tarve

- kehitystä vaarantavat olosuhteet tai
- oma käyttäytyminen

edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Kiusaamiseen, häirintään, syrjintään tai väkivaltaan liittyvässä tilanteessa lastensuojeluilmoituksen tarve voi syntyä esimerkiksi silloin, kun:

- lapseen on kohdistunut vakavaa tai pitkään jatkunutta väkivaltaa, uhkailua tai muuta kaltoinkohtelua
- lapsen turvallisuus tai kehitys on vaarantunut
- lapsi käyttää vakavaa tai toistuvaa väkivaltaa
- lapsen käyttäytyminen vaarantaa hänen oman tai muiden turvallisuuden
- lapsi osallistuu rikoksiin tai hänen epäillään joutuneen rikolliseen toimintaan
- lapsen tilanteeseen liittyy päihteitä, hyväksikäyttöä, kiristämistä, vainoamista tai muuta vakavaa huolta
- huoltajat eivät kykene tai halua turvata lapsen tarvitsemaa suojaa ja tukea
- koulun ja kodin omat tukitoimet eivät ole riittäviä
- lapsen kokonaistilanne herättää muutoin perustellun huolen lastensuojelun tarpeesta.

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen ei edellytä varmuutta lastensuojelun tarpeesta. Ilmoituksen tekijän tehtävänä ei ole tutkia asiaa tai ratkaista, ryhtyykö lastensuojelu toimenpiteisiin. Ilmoitus tehdään, kun laissa tarkoitettu huoli on syntynyt.

Ilmoitusvelvollinen henkilö vastaa siitä, että ilmoitus tulee tehdyksi. Ilmoitus voidaan tehdä yhdessä esimerkiksi rehtorin tai opiskeluhuollon ammattilaisen kanssa, mutta asian siirtäminen toiselle henkilölle ei yksin poista ilmoittajan omaa vastuuta.

Lapselle ja huoltajalle kerrotaan lähtökohtaisesti lastensuojeluilmoituksen tekemisestä ja sen perusteista. Ilmoitus voidaan tehdä heidän kanssaan yhdessä. Ennakolta kertomisesta voidaan poiketa, jos kertominen vaarantaisi lapsen turvallisuuden, vaikeuttaisi rikoksen selvittämistä tai olisi muutoin lapsen edun vastaista. Epäselvässä tilanteessa toimintatavasta konsultoidaan lastensuojelua tai poliisia.

Lastensuojeluilmoitusta ei jätetä tekemättä sillä perusteella, että:

- oppilas tai huoltaja vastustaa sitä
- toinen henkilö on luvannut seurata tilannetta
- perheellä on jo asiakkuus sosiaalipalveluissa
- tilanteesta on tehty ilmoitus poliisille
- teosta epäilty lapsi on alle 15-vuotias
- tapahtuma käsitellään koulussa myös kasvatuksellisin tai kurinpidollisin keinoin.

Kiireellisessä tilanteessa otetaan yhteyttä hyvinvointialueen sosiaali- ja kriisipäivystykseen. Välittömässä vaarassa soitetaan numeroon 112.

5.6 Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi

Jos lapsen tai perheen tuen tarve on ilmeinen, henkilöstö ohjaa lasta ja perhettä hakemaan sosiaalipalveluja tai ottaa heidän suostumuksellaan yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi.

Yhteydenotto sosiaalihuoltoon voi olla tarkoituksenmukainen esimerkiksi silloin, kun perhe tarvitsee:

- tukea arjen hallintaan
- perhetyötä
- kasvatus- ja perheneuvontaa
- tukea lapsen käyttäytymiseen tai perheen vuorovaikutukseen
- apua pitkittyneeseen kriisi- tai konfliktitilanteeseen
- muuta sosiaalihuollon palvelua.

Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tehdään ensisijaisesti yhdessä lapsen tai huoltajan kanssa tai heidän suostumuksellaan. Yhteydenotto ei kuitenkaan korvaa lastensuojeluilmoitusta silloin, kun lastensuojeluilmoituksen edellytykset täyttyvät.

Jos henkilöstön tietoon tullut huoli edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä eikä suostumusta yhteydenottoon saada, tehdään lastensuojeluilmoitus.

5.7 Ilmoittaminen poliisille

Välitön poliisin apu

Hätänumeroon 112 soitetaan, kun:

- henkilön henki tai terveys on vaarassa
- väkivalta on käynnissä tai uhkaa alkaa välittömästi
- tilanteeseen liittyy ase tai muu vaarallinen esine
- henkilö esittää vakavan ja välittömän uhkauksen
- tilannetta ei saada turvallisesti hallintaan koulun omin keinoin
- tarvitaan kiireellisesti poliisin tai ensihoidon apua.

Lakisääteinen ilmoitus poliisille

Lastensuojelulain 25 §ä tarkoitetuilla ilmoitusvelvollisilla on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu:

- rikoslain 20 luvussa tarkoitettu seksuaalirikos tai
- sellainen rikoslain 21 luvussa tarkoitettu henkeen tai terveyteen kohdistuva rikos, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Ilmoitusvelvollisuus voi siten tulla kyseeseen esimerkiksi pahoinpitelyn tai seksuaalirikoksen epäilyssä. Ilmoituksen tekeminen ei edellytä varmuutta rikoksesta, tekijästä tai rikosnimikkeestä. Perusteltu epäily riittää.

Velvollisuus ilmoittaa poliisille koskee myös tilannetta, jossa teosta epäilty on alle 15-vuotias. Rikosoikeudellisen vastuun ikäraja ei poista poliisin tarvetta selvittää tapahtumia eikä koulun velvollisuutta suojata lapsia.

Poliisille tehtävä ilmoitus ja lastensuojeluilmoitus ovat erillisiä ilmoituksia. Kun kummankin ilmoituksen edellytykset täyttyvät, tehdään molemmat.

Muu rikosilmoitus ja poliisin konsultointi

Koulu voi tehdä rikosilmoituksen myös muusta teosta, jos on syytä epäillä rikosta ja ilmoituksen tekeminen on tilanteen vakavuus, oppilaiden turvallisuus ja koulun tehtävä huomioon ottaen perusteltua. Tällaisia tekoja voivat olla esimerkiksi:

- vakava uhkaus
- kiristäminen tai pakottaminen
- vainoaminen
- varkaus tai vahingonteko
- yksityisyyttä loukkaavan tiedon, kuvan tai videon levittäminen
- kunnianloukkaus
- identiteetin tai käyttäjätilin väärinkäyttö
- laiton uhkaus
- viharikokseksi epäilty teko
- muu oppilaan turvallisuutta vakavasti vaarantava teko.

Epäselvässä tilanteessa poliisilta voidaan pyytää neuvoa siitä, edellyttääkö tapahtuma rikosilmoitusta tai muuta poliisin toimenpidettä. Konsultointi tehdään mahdollisuuksien mukaan ilman tunnistetietoja, ellei niiden luovuttamiseen ole lainmukaista perustetta.

Koulu ei ratkaise, onko teko rikos, eikä rikosilmoituksen tekeminen merkitse rikoksen toteamista. Rikoksen esitutkinnasta ja rikosoikeudellisesta arvioinnista vastaa poliisi.

Poliisille ilmoittaminen ei estä koulua toteuttamasta omaan toimivaltaansa kuuluvia turvaamis-, tuki-, kasvatus- ja kurinpitotoimia. Koulun omat selvitystoimet sovitetaan kuitenkin yhteen poliisin ohjeiden kanssa niin, etteivät ne vaaranna esitutkintaa tai lapsen turvallisuutta.

5.8 Seksuaalinen häirintä ja seksuaaliväkivallan epäily

Seksuaaliseen häirintään ja seksuaaliväkivallan epäilyyn suhtaudutaan aina vakavasti. Yksittäinenkin teko voi edellyttää välittömiä turvaamistoimia ja viranomaisilmoituksia.

Kun oppilas kertoo seksuaalisesta häirinnästä tai seksuaaliväkivallasta, aikuinen:

- kuuntelee rauhallisesti

- uskoo ja ottaa kertomuksen vakavasti
- ei syyllistä oppilasta
- ei kyseenalaista oppilaan vaatetusta, käyttäytymistä tai aiempaa toimintaa
- ei lupaa pitää asiaa salassa
- selvittää vain turvallisuuden ja jatkotoimien kannalta välttämättömät perustiedot
- käyttää avoimia, johdattelemattomia kysymyksiä
- kirjaa mahdollisimman tarkasti, mitä oppilas kertoo ja millä sanoilla
- ei pyydä oppilasta kertomaan tapahtumista tarpeettomasti useita kertoja
- ilmoittaa asiasta viipymättä rehtorille
- varmistaa oppilaan välittömän turvallisuuden ja tuen
- arvioi lastensuojelu- ja poliisi-ilmoituksen velvollisuuden
- noudattaa poliisin, lastensuojelun ja terveydenhuollon antamia ohjeita.

Koulussa ei ryhdytä yksityiskohtaisesti tutkimaan mahdollista seksuaalirikosta. Selvittäminen kuuluu poliisille ja muille toimivaltaisille viranomaisille. Koulun tehtävänä on ottaa vastaan oppilaan kertoma, varmistaa turvallisuus, säilyttää saatavilla oleva olennainen aineisto sekä tehdä tarvittavat ilmoitukset.

Teosta epäiltyä henkilöä ei kuulla koulussa ennen poliisin ohjeita, jos kuuleminen voisi vaarantaa esitutkinnan, vaikuttaa kertomuksiin tai lisätä oppilaan turvallisuusriskiä.

Jos epäily kohdistuu huoltajaan tai muuhun oppilaan lähipiiriin kuuluvaan henkilöön, huoltajalle ilmoittamisesta sovitaan poliisin tai lastensuojelun kanssa. Huoltajaan ei olla yhteydessä ennen viranomaiskonsultaatiota, jos yhteydenotto voi vaarantaa oppilaan turvallisuuden tai rikoksen selvittämisen.

Jos seksuaalista materiaalia on levitetty digitaalisesti, materiaalia ei lähetetä tarpeettomasti eteenpäin eikä tallenneta henkilöstön henkilökohtaisille laitteille. Poliisin ohjeita pyydetään aineiston säilyttämisestä ja toimittamisesta.

5.9 Vakava syrjintä, rasistinen häirintä ja vihateot

Syrjivään, rasistiseen, sukupuoleen perustuvaan tai muuhun ihmisarvoa loukkaavaan häirintään puututaan viivyttelemättä.

Kun koulutuksen järjestäjä saa tiedon oppilaaseen kohdistuneesta häirinnästä, sen tulee ryhtyä käytettävissään oleviin toimiin häirinnän poistamiseksi ja sen jatkumisen estämiseksi. Tiedon saanut koulu ei voi jäädä odottamaan, että oppilas tai huoltaja ratkaisee tilanteen itse.

Tilanteessa:

- varmistetaan oppilaan turvallisuus
- selvitetään tapahtumat ja niiden mahdollinen toistuvuus
- arvioidaan teon syrjivä tai vihamotiivi

- ilmoitetaan asianosaisten oppilaiden huoltajille
- puututaan tekoihin sekä niitä mahdollistaviin ryhmän normeihin ja toimintatapoihin
- arvioidaan oppilaiden tuen tarve
- arvioidaan poliisille ilmoittamisen ja muun viranomaisyhteistyön tarve
- sovitaan seurannasta.

Syrjivää tai rasistista tekoa ei vähätellä huumoriksi, mielipiteeksi tai oppilaiden tavanomaiseksi kielenkäytöksi. Oppilasta ei velvoiteta kohtaamaan teosta epäiltyä, osallistumaan sovitteluun tai hyväksymään anteeksipyyntöä.

Jos teko voi täyttää rikoksen tunnusmerkistön tai siihen liittyy uhkailua, väkivaltaa, vainoamista tai järjestelmällistä häirintää, poliisin konsultaation tai rikosilmoituksen tarve arvioidaan.

Tarvittaessa oppilaalle ja huoltajalle annetaan tietoa mahdollisuudesta saada neuvontaa esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetulta, tasa-arvovaltuutetulta, lapsiasiavaltuutetulta, rikosuhripalveluista tai muulta toimivaltaiselta taholta.

5.10 Itsetuhoisuus ja vaara oppilaalle itselleen

Jos oppilas ilmaisee itsetuhoisia ajatuksia, uhkaa vahingoittaa itseään tai hänen käyttäytymisensä antaa aiheen epäillä välitöntä vaaraa, oppilasta ei jätetä yksin.

Tilanteessa:

- varmistetaan oppilaan välitön turvallisuus
- poistetaan mahdollisuuksien mukaan vaaralliset esineet tai aineet vaarantamatta henkilöstön turvallisuutta
- kutsutaan terveydenhuollon ammattilainen tai muu tarkoituksenmukainen apu
- soitetaan hätänumeroon 112, jos vaara on välitön
- ilmoitetaan rehtorille
- otetaan yhteyttä huoltajaan, ellei yhteydenotto vaaranna oppilaan turvallisuutta
- tehdään tarvittaessa lastensuojeluilmoitus
- huolehditaan, ettei oppilas poistu tilanteesta yksin
- varmistetaan tuen jatkuminen ja tiedonkulku lain sallimissa rajoissa.

Itsetuhoinen puhe otetaan aina vakavasti. Henkilöstön tehtävänä ei ole tehdä kliinistä arviota itsemurhariskistä, vaan varmistaa, että oppilas pääsee viivyttelemättä terveydenhuollon ammattilaisen arvioon.

5.11 Viranomaisilmoituksen tekeminen

Viranomaisilmoitus tehdään viivyttelemättä ja ensisijaisesti hyvinvointialueen tai poliisin osoittamaa virallista ilmoituskanavaa käyttäen. Kiireellisessä tilanteessa toimitaan puhelimitse.

Ilmoitukseen kirjataan mahdollisimman selkeästi:

- ilmoittajan nimi, tehtävä ja yhteystiedot
- oppilaan yksilöimiseksi tarvittavat tiedot
- mitä on tapahtunut tai mitä epäillään tapahtuneen
- milloin ja missä tapahtumat ovat sattuneet
- mihin tieto tai epäily perustuu
- mitä oppilas on itse kertonut
- mitä henkilöstö on havainnut
- ketkä ovat olleet tilanteessa osallisina
- millaisia vammoja, oireita tai vaikutuksia on havaittu
- mitä koulu on jo tehnyt
- onko tilanteeseen liittynyt välitön turvallisuusuhka
- onko huoltajille kerrottu ilmoituksesta
- miksi huoltajalle ei mahdollisesti ole kerrottu
- mitä tukea tai jatkotoimia oppilas tarvitsee.

Ilmoitukseen kirjataan tosiasiat, havainnot ja henkilöiden kertomukset erillään tulkinnoista. Ilmoittajan ei tarvitse esittää rikosnimikettä, diagnoosia tai varmaa arviota viranomaisen jatkotoimien tarpeesta.

Ilmoituksen tekeminen ja sen ajankohta kirjataan koulussa sovitulla tavalla. Kirjaukseen merkitään myös, mille viranomaiselle ilmoitus tehtiin, kuka ilmoituksen teki ja mitä jatkotoimista sovittiin.

5.12 Salassapito ja tietojen luovuttaminen

Salassapito ei estä tekemästä laissa säädettyä lastensuojeluilmoitusta tai ilmoitusta poliisille. Viranomaiselle annetaan ilmoituksen tarkoituksen kannalta välttämättömät tiedot.

Tietoja käsitellään vain niiden henkilöiden kesken, joiden tehtäviin asian hoitaminen kuuluu. Tietoja ei käsitellä koko henkilöstön kesken eikä sellaisissa ryhmissä, joissa osallistujilla ei ole lakiin tai tehtävään perustuvaa oikeutta saada niitä.

Oppilaalle ja huoltajalle kerrotaan mahdollisuuksien mukaan:

- mitä tietoja luovutetaan
- kenelle tietoja luovutetaan
- mihin tietojen luovuttaminen perustuu
- miten asian käsittely jatkuu.

Jos ilmoitusvelvollisuuden täyttymisestä ollaan epävarmoja, neuvoa voidaan pyytää lastensuojelulta, sosiaalihuollolta tai poliisilta kuvaamatta alkuvaiheessa oppilasta yksilöiviä tietoja. Konsultaatio ei saa tarpeettomasti viivästyttää ilmoituksen tekemistä.

5.13 Vastuut vakavassa tilanteessa

Välittömän vaaran havainnut tai siitä tiedon saanut henkilö vastaa ensitoimista ja avun hälyttämisestä. Hän ei saa jättää toimintaa odottamaan rehtorin saapumista.

Rehtori tai hänen sijaisensa:

- johtaa koulun toimintaa vakavassa tilanteessa
- varmistaa turvallisuustoimien toteutumisen
- huolehtii koulun sisäisestä vastuunjaosta
- sovittaa koulun toiminnan yhteen viranomaisten ohjeiden kanssa
- varmistaa yhteydenotot huoltajiin
- huolehtii tarvittavasta henkilöstö- ja oppilasviestinnästä
- varmistaa tuen ja jälkiseurannan järjestämisen
- huolehtii siitä, että koulun toimintaa ja turvallisuusjärjestelyjä arvioidaan tapahtuneen jälkeen.

Lakisääteisen ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluva työntekijä vastaa omalta osaltaan siitä, että ilmoitus tehdään. Ilmoitus voidaan tehdä yhdessä, mutta vastuuta ei voida siirtää pelkästään rehtorille, opiskeluhuollon ammattilaiselle tai muulle henkilölle.

Opiskeluhuollon ammattilaiset osallistuvat oppilaan ja kouluyhteisön tukemiseen oman tehtävänsä mukaisesti. He eivät vastaa koulun kurinpitotoimista, turvallisuustoimien johtamisesta tai rikosepäilyn tutkimisesta.

Opetuksen järjestäjälle ilmoitetaan tilanteesta Lohjan kaupungin sisäisten ohjeiden mukaisesti. Erityisen vakavissa, laajaa turvallisuusuhkaa aiheuttavissa tai julkisuutta herättävissä tilanteissa viestintä toteutetaan kaupungin kriisi- ja viestintäohjeiden mukaisesti.

5.14 Jälkihoito ja paluu turvalliseen koulunkäyntiin

Vakavan tilanteen päättyminen tapahtumapaikalla ei tarkoita asian päättymistä. Tapahtuma voi vaikuttaa pitkään oppilaiden, henkilöstön, huoltajien ja koko kouluyhteisön turvallisuuden kokemukseen.

Tapahtuman jälkeen:

- arvioidaan asianosaisten oppilaiden välitön ja pidempiaikainen tuen tarve
- järjestetään tarvittava yksilöllinen ja yhteisöllinen tuki
- sovitaan turvallisen koulunkäynnin käytännöistä
- nimetään oppilaalle tarvittaessa turvallinen aikuinen
- huolehditaan huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä

- sovitaan seurannan ajankohdat ja vastuuhenkilöt
- seurataan tilanteen vaikutuksia ryhmään ja kouluyhteisöön
- arvioidaan henkilöstön tuen tarve
- tarkistetaan tarvittaessa koulun turvallisuusjärjestelyjä ja toimintatapoja
- sovitaan viranomaisten kanssa tiedonkulusta ja jatkotoimista
- huolehditaan siitä, etteivät huhut, syyllistäminen tai tapahtumaan liittyvän materiaalin levittäminen aiheuta uutta haittaa.

Paluu kouluun tai omaan ryhmään suunnitellaan yksilöllisesti silloin, kun tapahtuma on aiheuttanut oppilaalle vakavaa turvattomuutta tai kun osapuolten kohtaamiseen liittyy riskejä. Oppilaan ja huoltajan näkemykset otetaan huomioon, mutta koulu vastaa turvallisten järjestelyjen toteuttamisesta.

Jälkiseurantaa jatketaan niin kauan kuin turvallisuuden ja tuen varmistaminen edellyttää.

Käsitelty ei tarkoita loppunutta myöskään vakavassa tilanteessa.

6 Oppilaiden tukeminen ja turvallisen koulunkäynnin varmistaminen

6.1 Tuen lähtökohdat

Kiusaaminen, häirintä, syrjintä ja väkivalta voivat vaikuttaa oppilaan hyvinvointiin, oppimiseen, koulunkäyntiin, vertaissuhteisiin ja turvallisuuden kokemukseen. Vaikutukset voivat ilmetä välittömästi tai vasta myöhemmin.

Tuen tarve arvioidaan aina sekä teon kohteeksi joutuneen että tekoon osallistuneen oppilaan osalta. Myös tilanteen nähneet, siihen osallistuneet tai siitä muutoin kuormittuneet oppilaat sekä koko opetusryhmä voivat tarvita tukea.

Tuki ei edellytä sitä, että tapahtumien luonne tai kaikki yksityiskohdat on ensin saatu varmasti selvitettyä. Oppilaan kokema turvattomuus, kuormitus tai koulunkäynnin vaikeutuminen on itsessään riittävä peruste arvioida tuen tarvetta.

Tuen järjestämisessä:

- kuullaan oppilasta ja otetaan huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa
- tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa
- varmistetaan koulupäivän aikainen turvallisuus
- erotetaan toisistaan pedagoginen tuki ja yksilökohtainen opiskeluhuolto
- sovitaan konkreettiset toimet, vastuuhenkilöt ja seuranta
- arvioidaan tuen riittävyyttä säännöllisesti
- muutetaan tai vahvistetaan tukea, jos tilanne sitä edellyttää.

Tuen järjestäminen ei korvaa tapahtumien selvittämistä, epäasialliseen toimintaan puuttumista, kurinpidollisia toimia tai lakisääteisiä viranomaisilmoituksia.

6.2 Teon kohteeksi joutuneen oppilaan tukeminen

Teon kohteeksi joutuneen oppilaan kanssa selvitetään, millaisia vaikutuksia tapahtumilla on ollut ja mitä hän tarvitsee voidakseen tuntea olonsa turvalliseksi ja jatkaa koulunkäyntiään.

Oppilaalta voidaan kysyä esimerkiksi:

- missä tilanteissa hän kokee olonsa turvalliseksi tai turvattomaksi
- keiden aikuisten puoleen hänen on helppo kääntyä
- onko koulussa paikkoja tai tilanteita, joita hän välttelee
- vaikuttaako tapahtunut oppitunneille osallistumiseen, välitunteihin, ruokailuun tai koulumatkaan
- onko toiminta jatkunut digitaalisissa ympäristöissä
- tietävätkö huoltajat tilanteesta

- millainen tuki auttaisi häntä juuri nyt
- miten hän toivoo tilanteen seurannan toteutettavan.

Oppilaalle voidaan järjestää esimerkiksi:

- nimetty turvallinen aikuinen
- mahdollisuus hakeutua sovittuun turvalliseen paikkaan
- säännölliset tapaamiset koulun aikuisen kanssa
- vahvistettua valvontaa ja aikuisten läsnäoloa
- muutoksia välitunti-, ruokailu-, siirtymä- tai ryhmäjärjestelyihin
- tukea koulumatkan tai koulukuljetuksen turvallisuuteen
- tukea oppimiseen, tehtävien tekemiseen tai poissaolojen vaikutusten korjaamiseen
- opiskeluhuoltopalvelujen tukea
- terveydenhuollon tai muun palvelun arviota
- tukea turvalliseen paluuseen omaan ryhmään tai koulunkäyntiin
- mahdollisuuden osallistua itseään koskevien turvajärjestelyjen suunnitteluun.

Oppilaalle kerrotaan, mitä koulu tekee tilanteen lopettamiseksi ja kuka vastaa hänen turvallisuudestaan. Hänelle ei anneta sellaista tehtävää, jossa hänen pitäisi itse valvoa sovittujen toimien toteutumista tai kerätä näyttöä kiusaamisen jatkumisesta.

Teon kohteeksi joutunutta oppilasta ei velvoiteta selvittämään tilannetta kasvokkain tekoon osallistuneen oppilaan kanssa. Häntä ei myöskään vaadita hyväksymään anteeksipyyntöä, osallistumaan sovitteluun tai osoittamaan, että asia on hänen osaltaan loppuun käsitelty.

Tukitoimet suunnitellaan siten, etteivät ne eristä oppilasta yhteisöstä tai tosiasiallisesti rankaise häntä tapahtuneesta. Jos oppilaan ryhmää, tiloja tai koulupäivän järjestelyjä muutetaan, ratkaisun tulee perustua hänen turvallisuuteensa ja etuunsa. Oppilaan ja huoltajan näkemykset otetaan huomioon.

6.3 Tekoon osallistuneen oppilaan tukeminen

Tekoihin osallistuneelta oppilaalta edellytetään epäasiallisen toiminnan lopettamista. Samalla arvioidaan, millaista ohjausta ja tukea hän tarvitsee muuttaakseen toimintaansa pysyvästi.

Oppilaan kanssa käsitellään:

- mitä hän on tehnyt
- millaisia vaikutuksia teoilla on ollut
- mikä hänen vastuunsa tilanteessa on
- mitä käyttäytymiseltä jatkossa edellytetään
- miten hänen tulee toimia vastaavissa tilanteissa
- mitä tapahtuu, jos toiminta jatkuu

- millaista tukea hän tarvitsee toimintansa muuttamiseen.

Tukea voidaan järjestää esimerkiksi:

- harjoittelemalla tunne- ja vuorovaikutustaitoja
- vahvistamalla itsesäätelyn ja ristiriitojen ratkaisemisen taitoja
- sopimalla selkeistä käyttäytymistä koskevista tavoitteista
- järjestämällä säännöllisiä ohjaus- ja seurantakeskusteluja
- muuttamalla pedagogisia tai koulupäivän aikaisia järjestelyjä
- toteuttamalla ryhmäkohtaisia tukimuotoja
- arvioimalla oppilaskohtaisten tukitoimien tarvetta
- ohjaamalla oppilas opiskeluhuoltopalveluihin
- tekemällä yhteistyötä huoltajien ja muiden toimijoiden kanssa.

Oppilasta ei määritellä pysyvästi kiusaajaksi tai väkivaltaiseksi. Arviointi kohdistetaan hänen tekoihinsa ja niiden vaikutuksiin. Samalla hänelle tehdään selväksi, että teoista kannetaan vastuu ja niiden tulee loppua.

Oppilaan oma tuen tarve tai vaikea elämäntilanne ei oikeuta toiseen kohdistuvaa kiusaamista, häirintää, syrjintää tai väkivaltaa. Tuen järjestäminen ja tekoihin puuttuminen toteutetaan rinnakkain.

6.4 Sivustaseuraajien ja ryhmän tukeminen

Kiusaaminen ja väkivalta vaikuttavat usein yksittäisiä asianosaisia laajempaan oppilasryhmään. Tilanteen nähneet oppilaat voivat kokea pelkoa, syyllisyyttä, epävarmuutta tai painetta asettua jonkun osapuolen puolelle.

Ryhmän kanssa voidaan:

- käsitellä turvallista toimintaa ja avun pyytämistä
- vahvistaa ymmärrystä sivustaseuraajien merkityksestä
- harjoitella toisen puolustamista omaa turvallisuutta vaarantamatta
- korjata kiusaamista tai syrjintää hyväksyviä ryhmän normeja
- käsitellä huhuja ja ehkäistä niiden leviämistä
- vahvistaa ryhmään kuulumista ja myönteisiä vertaissuhteita
- lisätä aikuisten läsnäoloa
- seurata ryhmän ilmapiiriä tavallista tiiviimmin.

Ryhmän kanssa ei käsitellä yksittäisten oppilaiden salassa pidettäviä asioita. Yhteisöllisessä käsittelyssä keskitytään turvallisuuteen, toimintatapoihin ja ryhmän hyvinvointiin.

Vakavan tapahtuman jälkeen koko kouluyhteisö voi tarvita yhteisöllistä tukea. Tällöin toimitaan koulun kriisisuunnitelman mukaisesti ja tehdään yhteistyötä opiskeluhuoltopalvelujen sekä muiden tarvittavien toimijoiden kanssa.

6.5 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Kiusaaminen, häirintä, syrjintä tai väkivalta voi heikentää oppilaan keskittymistä, koulumotivaatiota, oppimistuloksia, läsnäoloa ja kykyä osallistua opetukseen. Toisaalta oppimiseen, vuorovaikutukseen tai käyttäytymisen säätelyyn liittyvät tuen tarpeet voivat lisätä oppilaan haavoittuvuutta ryhmässä tai vaikeuttaa hänen kykyään toimia turvallisesti.

Oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarve arvioidaan viipymättä, jos tapahtumat vaikuttavat hänen koulunkäyntiinsä.

Tuki voi sisältää esimerkiksi:

- ryhmäkohtaisia tukimuotoja
- oppilaskohtaisia tukitoimia
- opetuksen ja tehtävien järjestelyjä
- tukea poissaolojen aikana kertyneiden tehtävien tekemiseen
- koupäivän rakenteiden selkeyttämistä
- aikuisen vahvempaa ohjausta
- tukea toiminnanohjaukseen ja itsesäätelyyn
- joustavia ryhmittelyjä
- erityisopettajan antamaa opetusta
- muita oppilaan tarpeeseen perustuvia pedagogisia järjestelyjä.

Pedagoginen tuki suunnitellaan ja toteutetaan perusopetuslain, opetussuunnitelman perusteiden ja Lohjan kaupungin opetussuunnitelman mukaisesti.

Turvallisen opiskeluympäristön varmistamista ei saa siirtää oppimisen ja koulunkäynnin tuen kysymykseksi. Oppilaan tuen tarve ei vähennä koulun velvollisuutta puuttua häneen kohdistuvaan epäasialliseen toimintaan.

6.6 Opiskeluhuoltopalveluihin ohjaaminen

Teon kohteeksi joutuneelle ja tekoon osallistuneelle oppilaalle annetaan tietoa käytettävissä olevista opiskeluhuoltopalveluista. Palveluihin ohjataan, jos oppilaan hyvinvointi, mieliala, käyttäytyminen, koulunkäynti tai turvallisuuden tunne herättää huolta.

Opiskeluhuoltopalveluja ovat:

- kouluterveydenhuolto
- kuraattoripalvelut
- psykologipalvelut.

Oppilas voi tarvita opiskeluhuoltopalveluja esimerkiksi silloin, kun hänellä ilmenee:

- pelkoa, ahdistuneisuutta tai voimakasta stressiä
- univaikeuksia tai fyysisiä oireita
- mielialan laskua
- kouluhaluttomuutta tai poissaoloja
- vetäytymistä tai yksinäisyyttä
- itsensä vahingoittamisen ajatuksia
- aggressiivista tai hallitsematonta käyttäytymistä
- vaikeuksia palata ryhmään tai osallistua opetukseen.

Henkilöstön jäsen ottaa tarvittaessa viipymättä yhteyttä opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaiseen yhdessä oppilaan kanssa. Jos yhteydenottoa ei ole mahdollista tehdä yhdessä, oppilaalle kerrotaan yhteydenotosta ja sen syystä.

Yksilökohtainen opiskeluhuolto on vapaaehtoista ja perustuu oppilaan sekä tilanteen mukaan hänen huoltajansa suostumukseen siten kuin oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädetään. Oppilaan ikä, kehitystaso ja kyky päättää omista asioistaan otetaan huomioon.

Opiskeluhuoltopalveluihin ohjaaminen ei korvaa kiireellistä terveydenhuoltoa, lastensuojeluilmoitusta, poliisille ilmoittamista tai muuta lakisääteistä toimintaa.

6.7 Oppilaan turvallisuutta koskeva suunnitelma

Pitkittyneessä, vakavassa tai uusiutuvassa tilanteessa oppilaalle voidaan laatia kirjallinen suunnitelma turvallisen koulunkäynnin varmistamiseksi.

Suunnitelmaan voidaan kirjata:

- tilanteet ja paikat, joissa oppilas tarvitsee erityistä turvaa
- oppilaan nimeämä turvallinen aikuinen ja tämän varahenkilö
- miten oppilas saa nopeasti yhteyden aikuiseen
- välitunteja, ruokailua, siirtymiä ja koulumatkaa koskevat järjestelyt
- opetukseen ja ryhmään osallistumista tukevat järjestelyt
- toiminta, jos kiusaaminen, uhkailu tai väkivalta uusiutuu
- yhteydenpito huoltajiin
- tarvittavat tukipalvelut
- vastuuhenkilöt
- seurannan ajankohdat
- suunnitelman voimassaolo ja tarkistaminen.

Suunnitelma laaditaan yhteistyössä oppilaan, huoltajan ja tarvittavien koulun toimijoiden kanssa. Oppilaan näkemykset otetaan huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Suunnitelmaan kirjataan vain sen tarkoituksen kannalta välttämättömät tiedot. Sen käsittelyssä, säilyttämisessä ja jakamisessa noudatetaan tietosuojaa ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Turvallisuutta koskeva suunnitelma ei saa jäädä pelkäksi asiakirjaksi. Jokaisen siinä nimetyn henkilön tulee tietää omat tehtävänsä, ja suunnitelman toteutumista seurataan.

6.8 Tuen jatkuvuus siirtymätilanteissa

Tuen jatkuvuudesta huolehditaan, kun oppilas:

- siirtyy toiselle luokalle tai toiseen opetusryhmään
- vaihtaa koulua
- siirtyy alakoulusta yläkouluun
- palaa kouluun pitkän poissaolon jälkeen
- palaa määräaikaisen erottamisen tai muun poissaolon jälkeen
- siirtyy toisen opetuksen järjestäjän opetukseen.

Oppilaan turvallisuuden ja opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot siirretään vastaanottavalle taholle voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Oppilaalle ja huoltajalle kerrotaan, mitä tietoa siirretään ja miksi.

Siirtyminen toiseen ryhmään tai kouluun ei saa olla ainoa keino ratkaista kiusaamistilannetta. Ennen siirtymistä arvioidaan, onko ratkaisu oppilaan edun mukainen, miten turvallisuus varmistetaan uudessa ympäristössä ja miten tilanteen seuranta jatkuu.

7 Yhteistyö huoltajien kanssa

7.1 Yhteistyön periaatteet

Huoltajat ovat tärkeä osa oppilaan hyvinvoinnin ja turvallisuuden tukemista. Koulun ja kodin yhteistyön tavoitteena on saada epäasiallinen toiminta loppumaan, turvata kaikkien asianosaisten koulunkäynti ja tukea oppilaita tilanteen jälkeen.

Yhteistyössä:

- toimitaan mahdollisimman varhain
- pidetään oppilaan etu ja turvallisuus keskiössä
- kuunnellaan huoltajien tietoja ja havaintoja
- kerrotaan koulun toimivallasta ja vastuista
- käytetään asiallista ja puolueetonta kieltä
- vältetään oppilaiden leimaamista
- erotetaan selvitetyt tiedot, eri henkilöiden kertomukset ja koulun tekemät arviot toisistaan
- sovitaan yhteydenpidosta ja seurannasta
- noudatetaan salassapitoa ja tietosuojaa koskevia säännöksiä.

Koululla säilyy vastuu oppimisympäristössä tapahtuvan tilanteen selvittämisestä sekä turvallisen opiskeluympäristön varmistamisesta. Vastuuta ei siirretä huoltajille eikä huoltajia velvoiteta selvittämään asiaa keskenään.

7.2 Yhteydenotto huoltajiin

Opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta sekä teosta epäillyn että sen kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Yhteydenotto tehdään viivyttelemättä ja vakavassa tilanteessa heti. Huoltajiin ollaan yhteydessä erikseen.

Huoltajalle kerrotaan hänen lapsensa kannalta tarpeelliset tiedot, kuten:

- mitä on ilmoitettu tai havaittu
- milloin ja missä tapahtumat ovat sattuneet
- mihin koulun tieto perustuu
- miten asiaa selvitetään
- miten lapsen turvallisuus on varmistettu
- mitä toimenpiteitä koulussa toteutetaan
- millaista tukea lapselle tarjotaan

- kuka vastaa asian käsittelystä
- miten ja milloin tilannetta seurataan
- keneen huoltaja voi olla yhteydessä.

Ensimmäisessä yhteydenotossa ei tarvitse olla valmista kokonaiskuvaa tai lopullisia ratkaisuja. Huoltajalle voidaan kertoa, että asia on tullut koulun tietoon, selvittäminen on aloitettu ja lisätietoja annetaan asian edetessä.

Huoltajalle ei esitetä varmistamattomia tietoja tosiasioina. Toisten oppilaiden tai perheiden salassa pidettäviä tietoja ei luovuteta. Salassapitoa ei kuitenkaan käytetä perusteena sille, ettei huoltajalle kerrottaisi hänen omaa lastaan koskevan asian käsittelystä, turvallisuustoimista ja seurannasta.

7.3 Huoltajien osallistuminen asian selvittämiseen

Huoltajilta pyydetään tietoa lapsen tilanteesta, hyvinvoinnista ja mahdollisista aiemmista tapahtumista. Huoltajien havainnot voivat auttaa muodostamaan kokonaiskuvaa etenkin silloin, kun tapahtumat näkyvät lapsen käyttäytymisessä, terveydessä, kouluhalussa tai digitaalisessa toiminnassa.

Huoltajia pyydetään:

- keskustelemaan lapsensa kanssa rauhallisesti
- kuuntelemaan lasta johdattelematta
- välttämään muiden osapuolten syyttämistä tai asian käsittelyä sosiaalisessa mediassa
- säilyttämään mahdolliset viestit, kuvat tai muut selvittämisen kannalta olennaiset tiedot
- ilmoittamaan koululle, jos toiminta jatkuu tai muuttaa muotoaan
- tukemaan lasta sovittujen toimintatapojen noudattamisessa
- osallistumaan seurantaan.

Huoltajaa ei ohjata ottamaan suoraan yhteyttä toiseen oppilaaseen. Myöskään yhteydenottoa toisen oppilaan huoltajaan ei edellytetä. Suorat yhteydenotot voivat kärjistää tilannetta, vaarantaa lasten yksityisyyden tai vaikeuttaa asian selvittämistä.

Jos huoltajien yhteinen tapaaminen arvioidaan hyödylliseksi, sen tarkoitus, osallistujat ja turvallisuus suunnitellaan ennalta. Yhteinen tapaaminen ei ole asian käsittelyn edellytys eikä sitä järjestetä, jos se voi lisätä vastakkainasettelua tai oppilaaseen kohdistuvaa painetta.

7.4 Eriävät näkemykset tilanteesta

Kiusaamis-, häirintä-, syrjintä- ja väkivaltatilanteisiin voi liittyä erilaisia tai keskenään ristiriitaisia kertomuksia. Huoltajien näkemyksiä kuullaan, mutta koulun ratkaisut perustuvat käytettävissä olevien tietojen kokonaisarviointiin, oppilaan etuun, turvallisuuteen ja voimassa olevaan lainsäädäntöön.

Huoltajien eriävät näkemykset eivät estä koulua:

- varmistamasta oppilaiden turvallisuutta
- selvittämästä tapahtumia
- toteuttamasta pedagogisia tai ryhmäkohtaisia järjestelyjä
- käyttämästä toimivaltaansa kuuluvia kasvatuksellisia tai kurinpidollisia keinoja
- tekemästä lakisääteisiä ilmoituksia
- ohjaamasta oppilasta tuen piiriin
- toteuttamasta jälkiseurantaa.

Koulu ei edellytä, että osapuolet tai heidän huoltajansa ovat samaa mieltä siitä, millä nimellä tapahtunutta kutsutaan. Olennaista on, että havaitut teot loppuvat ja oppilaiden turvallisuus varmistetaan.

Jos huoltaja kiistää lapsensa osallistuneen tekoihin, koulu kertoo, mihin sen arvio perustuu, kuulee huoltajan esittämät tiedot ja jatkaa tilanteen seuraamista. Oppilasta tai huoltajaa ei painosteta tunnustamaan, mutta koulun tulee silti asettaa turvalliselle käyttäytymiselle selkeät rajat.

7.5 Huoltajan ilmoittama jatkuva huoli

Jos huoltaja ilmoittaa, ettei toiminta ole loppunut tai ettei lapsi koe oloaan turvalliseksi, asia otetaan uudelleen käsiteltäväksi. Aiempi käsittely tai tehty seurantamerkintä ei ole peruste jättää uutta tietoa selvittämättä.

Tällöin:

- kuullaan oppilasta uudelleen
- tarkistetaan aiemmin sovittujen toimenpiteiden toteutuminen
- arvioidaan, onko toiminta jatkunut, muuttanut muotoaan tai siirtynyt toiseen ympäristöön
- vahvistetaan tarvittaessa turvaamis- ja tukitoimia
- arvioidaan vastuun siirtäminen rehtorille tai opetuksen järjestäjän edustajalle
- arvioidaan viranomaisyhteistyön tarve
- sovitaan uusi seuranta-aika
- kerrotaan huoltajalle jatkotoimista.

Koulun vastauksessa ei tyydytä toteamaan, että asia on jo käsitelty, jos huoli oppilaan turvallisuudesta jatkuu.

7.6 Palaute asian käsittelystä

Huoltajalle annetaan tietoa hänen lastaan koskevan asian etenemisestä ja seurannan tuloksesta. Hänelle kerrotaan mahdollisuuksien mukaan:

- onko ilmoitettu toiminta koulun tietojen perusteella loppunut

- miten lapsen turvallisuutta on seurattu
- ovatko sovitut tukitoimet toteutuneet
- tarvitaanko uusia toimenpiteitä
- milloin asiaa arvioidaan seuraavan kerran
- keneen huoltaja voi tarvittaessa ottaa yhteyttä.

Salassapitosäännökset voivat rajoittaa sitä, mitä toista oppilasta koskevista tukitoimista, henkilökohtaisista olosuhteista tai seuraamuksista voidaan kertoa. Huoltajalle voidaan kuitenkin kuvata koulun toimintaa ja hänen oman lapsensa turvallisuuden varmistamiseksi toteutettuja toimia.

7.7 Jos huoltaja on tyytymätön asian käsittelyyn

Jos oppilas tai huoltaja kokee, ettei asiaa ole selvitetty riittävästi tai ettei oppilaan turvallisuus ole palautunut, hänen tulee voida saattaa huolensa koulun ja opetuksen järjestäjän käsiteltäväksi.

Asian käsittely etenee ensisijaisesti:

1. asiaa käsittelevälle opettajalle tai nimetylle vastuuhenkilölle
2. koulun rehtorille
3. opetuksen järjestäjän nimeämälle viranhaltijalle.

Koulun tulee kertoa oppilaalle ja huoltajalle, kuka vastaa asian seuraavasta käsittelyvaiheesta ja miten häneen saa yhteyden.

Oppilaalle ja huoltajalle annetaan tarvittaessa tietoa myös käytettävissä olevista oikeusturvakeinoista ja valvontaviranomaisista. Yhteydenotto valvontaviranomaiseen ei poista koulun velvollisuutta jatkaa oppilaan turvallisuuden varmistamista ja tilanteen seurantaa.

8 Kirjaaminen, tietosuoja ja tiedonkulku

8.1 Kirjaamisen tarkoitus

Kirjaamisen tarkoituksena on varmistaa, että:

- jokainen ilmoitus tulee käsitellyksi
- asian käsittely ei katkea henkilön vaihtuessa
- vastuut, toimenpiteet ja aikataulut ovat selviä
- huoltajille ilmoittaminen voidaan todentaa
- sovittu jälkiseuranta toteutuu
- tilanteen kehittymistä voidaan arvioida
- toistuvat ja toisiinsa liittyvät tapahtumat voidaan tunnistaa
- koulu ja opetuksen järjestäjä voivat arvioida toimintamallin toteutumista.

Kirjaaminen tukee oppilaiden oikeusturvaa, henkilöstön toimintaa ja opetuksen järjestäjän valvontavastuuta. Se ei ole vain tilastointia varten tehtävä toimenpide.

Lohjan perusopetuksen kouluissa käytetään opetuksen järjestäjän määrittelemää yhdenmukaista kirjaamistapaa.

8.2 Kirjattavat tiedot

Kiusaamista, häirintää, syrjintää tai väkivaltaa koskevasta ilmoituksesta ja sen käsittelystä kirjataan vähintään:

- ilmoituksen tai tiedon saapumispäivä
- ilmoituksen vastaanottanut henkilö
- tiedon lähde
- ilmoituksen keskeinen sisältö
- tapahtuma-aika ja -paikka, jos ne ovat tiedossa
- tilanteeseen liittyvät henkilöt
- tehdyt välittömät turvaamistoimet
- selvittämisestä vastaava henkilö
- kuullut henkilöt ja kuulemisten ajankohdat
- selvittämisessä saadut keskeiset tiedot
- arvio siitä, mistä tilanteessa on kyse
- päätetyt ja toteutetut toimenpiteet
- yhteydenotot huoltajiin ja niiden ajankohdat

- oppilaiden tuen tarpeen arviointi ja palveluihin ohjaaminen
- tehdyt viranomaisilmoitukset ja muut yhteydenotot
- jälkiseurannan vastuuhenkilö ja ajankohta
- seurannan tulokset
- mahdolliset uudet toimenpiteet
- asian päättämisen ajankohta ja peruste.

Kirjauksessa ei tarvitse ratkaista, täyttääkö teko rikoksen tunnusmerkistön. Jos asiasta on tehty ilmoitus poliisille, kirjataan ilmoituksen tekeminen ja sen perusteena olevat keskeiset tiedot.

8.3 Kirjaamisen tapa

Kirjausten tulee olla:

- asiallisia
- selkeitä
- riittäviä
- käyttötarkoituksen kannalta tarpeellisia
- ajantasaisia
- ymmärrettäviä myös myöhemmässä tarkastelussa.

Kirjauksissa erotetaan toisistaan:

- henkilöstön itse tekemät havainnot
- oppilaan kertoma
- huoltajan kertoma
- toisen oppilaan tai muun henkilön kertoma
- asiakirjoista tai digitaalisesta aineistosta saadut tiedot
- henkilöstön tekemät arviot ja johtopäätökset.

Oppilasta tai muuta henkilöä kuvaavia leimaavia ilmaisuja vältetään. Kirjauksessa kuvataan teko ja tapahtumat mahdollisimman konkreettisesti. Esimerkiksi ilmaisun ”oppilas käyttäytyi aggressiivisesti” sijasta kirjataan mahdollisuuksien mukaan, mitä oppilas teki tai sanoi.

Kirjaukseen ei sisällytetä huhuja, tarpeettomia henkilötietoja tai sellaisia toisiin henkilöihin liittyviä tietoja, joilla ei ole merkitystä asian käsittelylle.

Jos aiempi tieto osoittautuu virheelliseksi tai puutteelliseksi, tieto korjataan tai sitä täydennetään käytössä olevan järjestelmän ja tiedonhallintaa koskevien ohjeiden mukaisesti. Alkuperäisiä merkintöjä ei poisteta jälkiä jättämättä.

8.4 Tapauskohtaiset kirjaukset ja koottu seurantatieto

Yksittäistä oppilasta koskevat tapauskohtaiset kirjaukset pidetään erillään koulun yhteisöllisessä työssä käytettävästä kootusta tiedosta.

Koulun ja opetuksen järjestäjän seurannassa voidaan käyttää esimerkiksi tietoa:

- ilmoitusten määrästä
- tapahtumapaikoista ja -ajankohdista
- tilanteiden luonteesta
- toistuvuudesta
- toteutetuista toimenpiteistä
- jälkiseurannan toteutumisesta
- siitä, ovatko tilanteet seurannan perusteella päättyneet.

Yhteisölliseen opiskeluhuoltoon tai muuhun yleiseen kehittämistyöhön vietävä tieto käsitellään siten, ettei yksittäinen oppilas ole siitä tunnistettavissa, ellei tietojen käsittelyyn ole erillistä lainmukaista perustetta.

Koottua tietoa käytetään turvallisuuden kehittämiseen, ei oppilaiden tai koulujen leimaamiseen.

8.5 Opiskeluhuollon kirjaukset

Koulun tekemät kiusaamis-, häirintä-, syrjintä- ja väkivaltatilanteen selvittämistä koskevat kirjaukset ovat eri asia kuin yksilökohtaisen opiskeluhuollon asiakirjat.

Opiskeluhuollon ammattilaiset kirjaavat oman työnsä:

- potilasasiakirjoihin terveydenhuollossa
- sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin kuraattoripalveluissa
- opiskeluhuoltokertomukseen monialaisessa yksilökohtaisessa opiskeluhuollossa.

Tietoa ei kirjata opiskeluhuollon asiakirjoihin vain siksi, että opiskeluhuollon ammattilainen on koulun työntekijänä kuullut tapahtumasta. Kirjaamisen peruste määräytyy sen mukaan, missä tehtävässä ja mitä tarkoitusta varten tietoa käsitellään.

Opiskeluhuollon asiakirjoja ei käytetä koulun kurinpitopäätösten tai yleisen kiusaamistilanteen selvittelyn kirjaamispaikkana.

8.6 Tietojen käsittely ja käyttöoikeudet

Kiusaamis-, häirintä-, syrjintä- ja väkivaltatilanteita koskevia tietoja käsittelevät vain ne henkilöt, joiden työtehtäviin asian käsittely kuuluu.

Tietojen käsittelyssä noudatetaan:

- salassapitoa koskevaa lainsäädäntöä
- henkilötietojen suojaa koskevaa lainsäädäntöä

- tiedonhallintaa ja asiakirjojen säilyttämistä koskevia määräyksiä
- oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevia erityissäännöksiä
- Lohjan kaupungin tietosuoja- ja tiedonhallintaohjeita.

Tietoja ei käsitellä avoimissa henkilöstötiloissa, suojaamattomissa viestikanavissa tai sellaisten henkilöiden läsnä ollessa, joilla ei ole oikeutta saada niitä.

Henkilötietoja sisältäviä asiakirjoja, kuvakaappauksia, valokuvia tai muuta aineistoa ei tallenneta henkilöstön henkilökohtaisille laitteille tai yksityisiin pilvipalveluihin.

Tietojen katseluoikeus ei yksin tarkoita oikeutta käyttää tietoja mihin tahansa tarkoitukseen. Tietoja saa käyttää vain siihen tehtävään, jota varten ne on saatu.

8.7 Tietojen luovuttaminen koulun sisällä

Opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot annetaan niille koulun työntekijöille, jotka tarvitsevat niitä oppilaan opetuksen, turvallisuuden tai tuen järjestämiseksi.

Tiedon jakamisessa arvioidaan:

- mitä tietoa vastaanottaja tarvitsee
- mihin tehtävään tieto liittyy
- onko oppilaan tai muiden henkilöiden tunnistaminen välttämätöntä
- kuinka kauan tieto on tarpeen
- miten tieto toimitetaan turvallisesti.

Kaikille oppilasta opettaville tai koulussa työskenteleville ei automaattisesti jaeta asian kaikkia yksityiskohtia. Esimerkiksi valvonnasta vastaavalle henkilölle voidaan antaa turvallisuuden kannalta välttämätön toimintaohje ilman tapahtuman koko taustan kertomista.

8.8 Tietojen luovuttaminen viranomaisille

Salassapitosäännökset eivät estä tekemästä laissa säädettyä lastensuojeluilmoitusta tai poliisille tehtävää ilmoitusta.

Viranomaiselle luovutetaan:

- laissa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi tarvittavat tiedot
- viranomaisen lakisääteisen tehtävän hoitamiseksi pyytämät tiedot silloin, kun viranomaisella on oikeus saada ne
- muut tiedot oppilaan tai hänen laillisen edustajansa suostumuksella, jos tietojen luovuttamiseen ei ole muuta perustetta.

Tietoja luovuttava henkilö varmistaa mahdollisuuksien mukaan vastaanottajan henkilöllisyyden, tiedonsaantioikeuden ja turvallisen toimitustavan.

Tietojen luovuttamisesta tehdään tarvittavat merkinnät Lohjan kaupungin ohjeiden mukaisesti.

8.9 Digitaalisen aineiston käsittely

Kiusaamis-, häirintä-, syrjintä- tai väkivaltatilanteeseen voi liittyä viestejä, kuvia, videoita, äänitteitä, julkaisuja tai muuta digitaalista aineistoa.

Aineiston käsittelyssä:

- säilytetään vain asian selvittämisen kannalta tarpeellinen aineisto
- vältetään materiaalin tarpeetonta kopioimista ja edelleen lähettämistä
- kirjataan mahdollisuuksien mukaan aineiston alkuperä, ajankohta ja se, kuka aineiston toimitti
- suojataan aineisto asiattomalta käytöltä
- noudatetaan poliisin ohjeita, jos aineisto voi liittyä rikokseen
- poistetaan aineisto säilytysajan päätyttyä tiedonhallintaohjeiden mukaisesti.

Seksuaalista tai muutoin erityisen arkaluonteista lasta koskevaa materiaalia ei pyydetä lähettämään tavallisella sähköpostilla tai muulla suojaamattomalla tavalla. Materiaalia ei tallenneta henkilöstön henkilökohtaiselle laitteelle eikä levitetä tilanteen todentamiseksi tarpeettomasti.

Jos aineiston hallussapidon, kopioinnin tai välittämisen lainmukaisuus on epäselvä, pyydetään poliisilta toimintaohje.

8.10 Tietojen siirtäminen oppilaan siirtyessä

Kun oppilas siirtyy toiseen opetusryhmään, kouluun tai opetuksen järjestäjän opetukseen, vastaanottavalle taholle annetaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.

Turvallisuutta koskevan tiedon siirtämisessä arvioidaan:

- onko olemassa jatkuva tai ennakoitavissa oleva turvallisuusriski
- mitä järjestelyjä oppilas tarvitsee
- mitä vastaanottavan koulun tulee tietää ensimmäisestä koulupäivästä alkaen
- ketkä vastaanottavassa koulussa tarvitsevat tiedon
- miten oppilaalle ja huoltajalle kerrotaan tiedonsiirrosta
- miten tarpeettomien tai vanhentuneiden tietojen siirtyminen estetään.

Tiedonsiirron tarkoituksena on varmistaa tuen ja turvallisuuden jatkuvuus. Oppilasta ei saa leimata aiempien tapahtumien perusteella eikä vanhaa tietoa käyttää ilman yhteyttä nykyiseen tarpeeseen.

8.11 Asiakirjojen säilyttäminen ja valvonta

Kiusaamis-, häirintä-, syrjintä- ja väkivaltatilanteita koskevien asiakirjojen säilytysajat, säilytyspaikat ja hävittäminen määräytyvät lainsäädännön, Lohjan kaupungin tiedonohjaussuunnitelman ja muiden tiedonhallintaohjeiden mukaisesti.

Rehtori huolehtii koulutasolla siitä, että:

- henkilöstö tuntee kirjaamiskäytännöt
- kirjaukset tehdään sovittuun järjestelmään
- käyttöoikeudet ovat asianmukaiset
- jälkiseurannat eivät jää toteutumatta
- tietoja käsitellään turvallisesti
- puutteisiin puututaan.

Opetuksen järjestäjä seuraa yhteisten kirjaamiskäytäntöjen toteutumista ja kehittää niitä saatujen kokemusten, lainsäädännön muutosten ja tietosuojavaatimusten perusteella.

9 Suunnitelman toteutumisen seuranta ja arviointi

9.1 Seurannan tarkoitus

Suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti sekä kouluissa että opetuksen järjestäjän tasolla. Seurannan tarkoituksena on varmistaa, että:

- oppilaat kokevat koulun turvalliseksi
- kiusaamista, häirintää, syrjintää ja väkivaltaa ehkäisevät toimet toteutuvat
- ilmoittaminen on oppilaille ja huoltajille mahdollista matalalla kynnyksellä
- kaikki ilmoitukset käsitellään
- oppilaiden turvallisuus varmistetaan
- huoltajille ilmoittamista koskeva velvollisuus toteutuu
- oppilaiden tuen tarve arvioidaan
- jälkiseuranta toteutuu
- toimintatavat ovat yhdenmukaisia kaikissa Lohjan perusopetuksen kouluissa
- havaittuihin puutteisiin reagoidaan.

Arvioinnissa ei tarkastella ainoastaan yksittäisten tilanteiden määrää. Huomiota kiinnitetään myös siihen, miten tilanteet on käsitelty, ovatko toimenpiteet olleet vaikuttavia ja ovatko oppilaat kokeneet turvallisuuden palautuneen.

9.2 Seurattavat tiedot

Opetuksen järjestäjän ja koulujen seurannassa hyödynnetään esimerkiksi:

- Kouluterveyskyselyn tuloksia
- valtakunnallisten ja paikallisten hyvinvointikyselyjen tuloksia
- oppilaiden kokemuksia turvallisuudesta ja yhteisöön kuulumisesta
- oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta, häirinnästä, syrjinnästä ja väkivallasta
- huoltajilta saatua palautetta
- henkilöstön havaintoja
- koulujen itsearviointeja
- kiusaamis-, häirintä-, syrjintä- ja väkivaltailmoituksista koottua tietoa
- tapahtumapaikkoja ja -ajankohtia koskevaa tietoa
- jälkiseurannan toteutumista koskevaa tietoa
- opiskeluhuollon yhteisöllisessä työssä muodostuvaa yleisen tason tietoa

- poissaoloja ja kouluun kiinnittymistä koskevaa koottua tietoa
- käytössä olevien toimintamallien toteutumista ja vaikuttavuutta koskevaa tietoa.

Seurannassa kiinnitetään erityistä huomiota toistuviin tapahtumapaikkoihin, ajankohtiin, ryhmäilmiöihin ja sellaisiin oppilasryhmiin, joiden turvallisuuden tai osallisuuden toteutumisessa havaitaan puutteita.

Yksittäisiä oppilaita koskevia tietoja ei käsitellä yhteisöllisessä arvioinnissa tunnistettavassa muodossa ilman tietojen käsittelyyn oikeuttavaa perustetta.

9.3 Seurantatiedon tulkinta

Ilmoitettujen tilanteiden määrä ei yksin osoita koulun turvallisuuden tasoa tai kiusaamisen vastaisen työn onnistumista.

Ilmoitusten määrän kasvu voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että:

- kiusaaminen tai muu epäasiallinen toiminta on lisääntynyt
- oppilaat ja huoltajat tunnistavat ilmiöitä aiempaa paremmin
- ilmoituskanavat ovat tulleet tunnetuiksi
- ilmoittamisen kynnys on madaltunut
- luottamus koulun toimintaan on vahvistunut
- kirjaamiskäytäntö on parantunut.

Vastaavasti ilmoitusten vähäinen määrä ei välttämättä tarkoita, ettei kiusaamista esiinny. Se voi kertoa myös siitä, etteivät oppilaat uskalla kertoa, ilmoituskanavia ei tunneta tai kaikkia tietoon tulleita tilanteita ei kirjata.

Määrällistä tietoa tarkastellaan aina yhdessä oppilaiden, huoltajien ja henkilöstön kokemustiedon sekä tapausten käsittelyn laatua koskevan tiedon kanssa.

9.4 Koulutason arviointi

Koulussa suunnitelman toteutumista arvioidaan vähintään kerran lukuvuodessa. Arvioinnista vastaa rehtori yhteistyössä yhteisöllisen opiskeluhuoltoryhmän ja henkilöstön kanssa.

Arvioinnissa tarkastellaan ainakin:

- tuntevatko oppilaat ja huoltajat ilmoituskanavat
- tietääkö henkilöstö, miten ilmoituksen saatuaan tulee toimia
- onko henkilöstön perehdytys toteutunut
- ovatko koulukohtaiset vastuut ja varajärjestelyt ajan tasalla
- onko kaikki tietoon tullut käsitelty
- onko huoltajille ilmoitettu lain edellyttämällä tavalla
- onko jälkiseurannasta sovittu ja onko se toteutunut

- ovatko tilanteet seurannan perusteella päättyneet
- ovatko oppilaat saaneet tarvitsemansa tuen
- esiintyykö koulussa toistuvia riskipaikkoja, -tilanteita tai -ajankohtia
- ovatko valvonta ja aikuisten läsnäolo riittäviä
- millaiseksi oppilaat kokevat ryhmien ilmapiirin ja kouluyhteisöön kuulumisen
- onko koulun toimintatapoja tarpeen muuttaa.

Arvioinnin perusteella sovitaan seuraavan lukuvuoden keskeiset kehittämistoimet, niiden vastuuhenkilöt ja aikataulu. Toimenpiteet voidaan sisällyttää koulun lukuvuosisuunnitelmaan, hyvinvoinnin vuosikelloon tai muuhun sovittuun toimeenpanorakenteeseen.

9.5 Opetuksen järjestäjän tasoinen arviointi

Opetuksen järjestäjä kokoaa koulujen tuottamaa tietoa ja arvioi suunnitelman toteutumista kaupunkitasolla.

Kaupunkitasolla seurataan erityisesti:

- oppilaiden kokemaa turvallisuutta
- kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan esiintyvyyttä
- kouluun ja ryhmään kuulumisen kokemusta
- ilmoituskanavien toimivuutta
- ilmoitusten käsittelyn yhdenmukaisuutta
- jälkiseurannan toteutumista
- henkilöstön perehdyttämistä ja osaamista
- koulujen välisiä eroja toimintatapojen toteutumisessa
- toimintamallin käytännön toimivuutta
- kouluilta nousseita tuen, koulutuksen ja kehittämisen tarpeita.

Arvioinnin perusteella opetuksen järjestäjä:

- antaa kouluille tarvittavaa ohjausta
- järjestää koulutusta ja muuta tukea
- yhtenäistää toimintatapoja
- korjaa havaittuja puutteita
- kehittää kirjaamista ja tiedon hyödyntämistä
- päivittää suunnitelmaa ja siihen liittyviä ohjeita
- raportoi suunnitelman toteutumisesta kaupungin sovittujen käytäntöjen mukaisesti.

9.6 Oppilaiden ja huoltajien osallistuminen arviointiin

Oppilaille ja huoltajille annetaan mahdollisuus arvioida koulun turvallisuutta ja kiusaamisen vastaisia toimintatapoja.

Oppilailta ja huoltajilta voidaan kysyä esimerkiksi:

- tietävätkö he, miten kiusaamisesta tai muusta epäasiallisesta toiminnasta ilmoitetaan
- kokevatko he, että koulun aikuiset kuuntelevat ja puuttuvat
- onko ilmoittaminen turvallista
- saavatko he riittävästi tietoa asian etenemisestä
- toteutuuko jälkiseuranta
- kokeeko oppilas tilanteen käsittelyn jälkeen olonsa turvalliseksi
- miten toimintaa tulisi kehittää.

Arvioinnin keskeisistä tuloksista ja niiden perusteella toteutettavista kehittämistoimista tiedotetaan oppilaille, huoltajille ja henkilöstölle. Tiedottamisessa ei julkaista yksittäisiä oppilaita tai perheitä koskevia tietoja.

10 Perehdyttäminen, osaamisen ylläpitäminen ja tiedottaminen

10.1 Henkilöstön perehdyttäminen

Jokainen Lohjan perusopetuksen työntekijä perehdytetään tähän suunnitelmaan ja koulukohtaisiin toimintatapoihin.

Perehdytyksessä käsitellään ainakin:

- mitä kiusaamisella, häirinnällä, syrjinnällä, vihapuheella ja väkivallalla tarkoitetaan
- miten ilmiöitä voidaan tunnistaa
- miten niistä ilmoitetaan
- miten tiedon vastaanottanut henkilö toimii
- miten välitön turvallisuus varmistetaan
- kenelle tieto koulussa välitetään
- miten tilanne selvitetään
- miten huoltajille ilmoitetaan
- miten tapahtumat ja toimenpiteet kirjataan
- miten oppilaat ohjataan tuen piiriin
- miten jälkiseuranta toteutetaan
- milloin tehdään lastensuojeluilmoitus tai ilmoitus poliisille
- miten salassapito ja tietosuoja otetaan huomioon
- miten toimitaan, jos epäily koskee henkilöstöön kuuluvaa.

Rehtori vastaa koulunsa henkilöstön perehdyttämisestä ja perehdytyksen toteutumisen seurannasta.

Perehdytys järjestetään:

- lukuvuoden alussa
- uuden työntekijän aloittaessa
- suunnitelman tai toimintatapojen muuttuessa
- silloin, kun seurannassa havaitaan osaamisessa tai toimintatavoissa puutteita.

Keskeiset toimintaohjeet annetaan soveltuvin osin myös sijaisille, harjoittelijoille, koulussa työskenteleville palveluntuottajien työntekijöille sekä muille oppilaiden kanssa toimiville aikuisille.

Lyhytaikaisellakin sijaisella tulee olla tieto siitä, miten välittömässä tilanteessa toimitaan ja kenelle huoli tai ilmoitus välitetään.

10.2 Henkilöstön osaamisen ylläpitäminen

Henkilöstön osaamista ylläpidetään suunnitelmallisesti. Koulutusta järjestetään tarpeen mukaan esimerkiksi:

- kiusaamisen ja ryhmäilmiöiden tunnistamisesta
- häirinnästä ja seksuaalisesta häirinnästä
- yhdenvertaisuudesta, syrjinnästä ja rasismista
- vihapuheesta ja digitaalisissa ympäristöissä tapahtuvista teoista
- väkivallan ja uhkatilanteiden ennaltaehkäisystä
- turvallisesta puuttumisesta
- oppilaan kuulemisesta
- trauma- ja väkivaltatietoisesta kohtaamisesta
- kirjaamisesta ja tietosuojasta
- lastensuojelu- ja poliisi-ilmoituksista
- opiskeluhuoltopalveluihin ohjaamisesta
- jälkiseurannan toteuttamisesta.

Osaamisen kehittämisessä hyödynnetään henkilöstöltä, oppilailta ja huoltajilta saatua palautetta sekä tapausten käsittelystä kertynyttä koottua tietoa.

10.3 Oppilaille tiedottaminen

Oppilaille kerrotaan ikä- ja kehitystason mukaisesti:

- millaista käyttäytymistä koulussa odotetaan
- mitä kiusaaminen, häirintä, syrjintä ja väkivalta tarkoittavat
- että yksittäinenkin teko voi olla vakava
- kenelle huolesta tai kokemuksesta voi kertoa
- miten ilmoituksen voi tehdä
- mitä tapahtuu sen jälkeen, kun asiasta on kerrottu
- miten oppilaan turvallisuus varmistetaan
- että myös huoltajille ilmoitetaan tilanteesta lain edellyttämällä tavalla
- mistä oppilas voi saada tukea
- miksi jälkiseurantaa tehdään
- miten toimitaan turvallisesti sivustaseuraajana
- miten toimitaan digitaalisissa ympäristöissä.

Oppilaille painotetaan, että:

- kiusaamisesta kertominen ei ole kantelua
- ilmoituksen tekeminen ei edellytä varmuutta siitä, millä nimellä tapahtunutta kutsutaan
- oppilas voi kertoa kenelle tahansa koulun aikuiselle
- oppilaan ei tarvitse itse tietää, kuka koulussa vastaa asian käsittelystä
- oppilasta ei jätetä yksin selvittämään tilannetta
- apua saa myös silloin, kun tapahtuma on sattunut verkossa tai kouluajan ulkopuolella mutta vaikuttaa koulunkäyntiin.

Toimintatavat käsitellään oppilaiden kanssa vähintään lukuvuoden alussa ja tarvittaessa uudelleen lukuvuoden aikana. Tietoa pidetään näkyvästi ja helposti saatavilla.

10.4 Huoltajille tiedottaminen

Huoltajille tiedotetaan säännöllisesti:

- tämän suunnitelman keskeisestä sisällöstä
- koulun kiusaamisen vastaisista toimintatavoista
- koulukohtaisesta vastuuhenkilöstä tai vastuutiimistä
- ilmoituskanavista
- ilmoituksen käsittelyn etenemisestä
- huoltajille ilmoittamista koskevasta velvollisuudesta
- oppilaille tarjolla olevasta tuesta
- jälkiseurannan merkityksestä
- siitä, keneen huoltaja voi olla yhteydessä, jos huoli jatkuu.

Tieto annetaan huoltajille lukuvuoden alussa ja pidetään saatavilla koko lukuvuoden ajan. Keskeisistä muutoksista tiedotetaan erikseen.

Huoltajille suunnatun tiedon tulee olla selkeää, saavutettavaa ja mahdollisuuksien mukaan saatavilla Lohjan perusopetuksen käyttämillä keskeisillä kielillä.

10.5 Suunnitelman saatavuus ja saavutettavuus

Pääasiakirja, käytännön toimintaohje ja koulukohtainen täydennys pidetään henkilöstön helposti saatavilla.

Oppilaille ja huoltajille tarjotaan selkeä ja helposti löydettävä kuvaus ainakin:

- ilmoittamisesta
- asian käsittelyn vaiheista
- koulun vastuista
- huoltajille ilmoittamisesta

- tuen saamisesta
- jälkiseurannasta
- koulukohtaisista yhteyshenkilöistä.

Keskeinen tieto esitetään mahdollisuuksien mukaan myös selkokielisesti, visuaalisesti tai muuten oppilaiden ikä ja erilaiset tiedonsaannin tarpeet huomioon ottavalla tavalla.

Käytännön toimintaohje sijoitetaan koulussa niin, että henkilöstö löytää sen nopeasti myös kiireellisessä tilanteessa.

11 Koulukohtainen täydennys

11.1 Täydennyksen tarkoitus

Jokainen Lohjan perusopetuksen koulu laatii tähän kaupunkitasoiseen suunnitelmaan lyhyen koulukohtaisen täydennyksen.

Koulukohtaisessa täydennyksessä kuvataan vain paikallisen toimeenpanon kannalta välttämättömät tiedot. Kaupunkitasoisessa suunnitelmassa määrättyjä velvollisuuksia tai toimintaperiaatteita ei kirjoiteta koulukohtaisesti uudelleen.

Koulukohtaiset käytännöt eivät saa:

- olla ristiriidassa tämän suunnitelman kanssa
- kaventaa oppilaan oikeutta turvalliseen opiskeluympäristöön
- nostaa ilmoittamisen kynnystä
- siirtää koulun vastuuta oppilaalle tai huoltajalle
- rajoittaa henkilöstön lakisääteisiä ilmoitusvelvollisuuksia
- siirtää tilanteiden selvittämistä tai kurinpitoa opiskeluhuoltopalvelujen tehtäväksi
- tehdä jälkiseurannasta vapaaehtoista.

Koulukohtainen täydennys pidetään mahdollisimman lyhyenä ja käytännöllisenä.

- 11.2 Koulukohtaisesti määriteltävät asiat

Koulukohtaiseen täydennykseen kirjataan vähintään:

Koulun perustiedot

- koulun nimi
- rehtori
- rehtorin sijainen
- lukuvuosi, jota tiedot koskevat
- täydennyksen hyväksymis- tai tarkistamispäivä.

Ilmoittaminen

- miten oppilas voi ilmoittaa kiusaamisesta tai muusta epäasiallisesta toiminnasta
- miten huoltaja voi tehdä ilmoituksen
- käytössä olevat kirjalliset tai sähköiset ilmoituskanavat
- miten varmistetaan, että myös suullinen ilmoitus siirtyy käsiteltäväksi
- miten ilmoittaminen mahdollistetaan oppilaalle, joka tarvitsee viestinnässä tukea.

Oppilas voi aina ilmoittaa asiasta kenelle tahansa koulun aikuiselle, vaikka koulussa olisi käytössä nimetty ilmoituskanava.

Vastuuhenkilöt ja varajärjestelyt

- asian käsittelyä koordinoiva vastuuhenkilö tai vastuutiimi
- varahenkilö tai varajärjestely
- miten vastuuhenkilö tavoitetaan
- milloin asia saatetaan rehtorin käsiteltäväksi
- miten toimitaan vastuuhenkilön ollessa poissa.

Nimetty vastuuhenkilö tai tiimi koordinoi prosessia, mutta ei yksin vastaa kaikesta kiusaamisen vastaisesta työstä.

Asian käsittelyn käytännöt

- miten tieto välitetään vastuuhenkilölle
- missä ajassa käsittely käynnistetään
- ketkä koulussa voivat toteuttaa selvittämiskeskusteluja
- miten huoltajille ilmoittaminen järjestetään
- miten oppilaiden turvallisuus varmistetaan käsittelyn aikana
- miten jälkiseurannan vastuuhenkilö ja ajankohta määritellään.

Kirjaaminen

- mihin järjestelmään tai asiakirjaan ilmoitus kirjataan
- kuka vastaa ensimmäisestä kirjauksesta
- kuka täydentää selvittämistä ja toimenpiteitä koskevat tiedot
- kuka kirjaa seurantakeskustelun ja asian päättämisen
- missä ja miten asiakirjoja säilytetään.

Oppilaiden tukeminen

- koulun opiskeluhuoltopalvelujen yhteystiedot
- miten oppilas ohjataan palveluihin
- miten nimetty turvallinen aikuinen järjestetään
- miten ryhmäkohtaisen tuen tarve käsitellään
- miten toimitaan kiireellisessä tuen tarpeessa.

Viranomaisyhteistyö

- hyvinvointialueen lastensuojelun yhteystiedot
- sosiaali- ja kriisipäivystyksen yhteystiedot
- poliisin neuvonnan tai paikallisen yhteistyön yhteystiedot
- hätänumero 112

- koulun sisäinen ohje siitä, kenelle viranomaisyhteydestä ilmoitetaan.

Koulukohtainen ohje ei saa muodostaa sellaista hyväksymis- tai ilmoitusketjua, joka viivästyttää hätäpuhelua tai lakisääteisen ilmoituksen tekemistä.

Paikalliset turvallisuusriskit ja käytännöt

- koulun tunnistetut riskipaikat ja -tilanteet
- välituntien ja siirtymien valvontakäytännöt
- koulukuljetuksiin tai niiden odottamiseen liittyvät käytännöt
- retkiä, leirikouluja ja muita erityistilanteita koskevat menettelyt
- mahdolliset koulukohtaiset ennaltaehkäisevät menetelmät ja ohjelmat.

Tiedottaminen ja perehdyttäminen

- miten toimintamalli käsitellään oppilaiden kanssa
- miten huoltajille tiedotetaan
- miten henkilöstö perehdytetään
- miten sijaiset ja muut koulussa työskentelevät aikuiset saavat keskeiset toimintaohjeet
- missä pääasiakirja, käytännön toimintaohje ja koulukohtainen täydennys ovat saatavilla.
- 11.3 Täydennyksen laatiminen ja tarkistaminen

Rehtori vastaa koulukohtaisen täydennyksen laatimisesta, ajantasaisuudesta ja henkilöstölle tiedottamisesta.

Täydennys:

- laaditaan yhteistyössä henkilöstön kanssa
- käsitellään soveltuvin osin oppilaiden ja huoltajien kanssa
- tarkistetaan vähintään lukuvuosittain
- päivitetään aina vastuuhenkilöiden, yhteystietojen tai toimintatapojen muuttuessa
- pidetään henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien saatavilla tarkoituksenmukaisessa laajuudessa.

Henkilökohtaisia puhelinnumeroita tai muita sellaisia tietoja, joita ei ole tarkoitettu julkisiksi, ei sisällytetä julkisesti saatavilla olevaan versioon.

12 . Suunnitelman toimeenpano, hyväksyminen ja päivittäminen

12.1 Toimeenpano

Tätä suunnitelmaa noudatetaan kaikissa Lohjan kaupungin perusopetuksen kouluissa.

Opetuksen järjestäjä vastaa suunnitelman kaupunkitasoisesta toimeenpanosta, ohjauksesta ja arvioinnista. Rehtori vastaa suunnitelman toteutumisesta omassa koulussaan.

Suunnitelma saatetaan:

- henkilöstön tietoon
- oppilaiden tietoon ikä- ja kehitystason mukaisesti
- huoltajien tietoon
- soveltuvin osin koulun yhteistyötahojen tietoon.

Ennen suunnitelman voimaantuloa varmistetaan, että:

- koulukohtaiset vastuuhenkilöt ja varajärjestelyt on määritelty
- ilmoituskanavat ovat käytössä
- yhteinen kirjaamistapa on ohjeistettu
- henkilöstö on perehdytetty
- käytännön toimintaohje on saatavilla
- koulujen yhteistyö- ja viranomaisyhteystiedot ovat ajan tasalla
- jälkiseurannan toteutumista voidaan seurata.

12.2 Suunnitelman hyväksyminen ja voimaantulo

Suunnitelman hyväksyy Lohjan kaupungin toimivaltainen viranomainen kaupungin hallintosäännön mukaisesti.

Suunnitelma tulee voimaan 1.8.2026.

Suunnitelman hyväksymis- ja versiotiedot merkitään asiakirjan alkuun tai loppuun seuraavasti:

- asiakirjan nimi
- hyväksyvä toimielin tai viranhaltija
- hyväksymispäivä
- päätöspykälä
- voimaantulopäivä
- version numero

- edellinen versio, jonka tämä suunnitelma korvaa
- asiakirjan ylläpidosta vastaava taho.

12.3 Päivittäminen

Suunnitelman ajantasaisuus arvioidaan säännöllisesti ja vähintään silloin, kun:

- lainsäädäntö muuttuu
- perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita muutetaan
- Opetushallitus tai muu toimivaltainen viranomainen antaa uutta ohjausta
- Lohjan kaupungin toimintatavat tai organisaatio muuttuvat
- seurannassa havaitaan suunnitelman toteutumisessa puutteita
- koulujen kokemukset osoittavat, ettei toimintamalli toimi tarkoitetulla tavalla
- vakavan tilanteen jälkiarviointi osoittaa muutostarpeita
- tietosuojaa, kirjaamista tai tiedonhallintaa koskevat vaatimukset muuttuvat.

Yhteystiedot ja koulukohtaiset vastuuhenkilöt tarkistetaan vähintään lukuvuosittain. Niiden päivittäminen ei edellytä koko pääasiakirjan avaamista uudelleen päätettäväksi, jos asiakirjan hyväksymistä koskevassa päätöksessä tai kaupungin hallintosäännössä näin mahdollistetaan.

Merkittävät sisällölliset muutokset hyväksytään toimivaltaisen viranomaisen päätöksellä.

12.4 Muutosten valmistelu

Suunnitelman päivittämisessä hyödynnetään:

- koulujen ja henkilöstön kokemuksia
- oppilaiden ja huoltajien palautetta
- yhteisöllisten opiskeluhuoltoryhmien havaintoja
- koottua seuranta- ja arviointitietoa
- yhteistyötahojen asiantuntemusta
- viranomaisten ohjeita
- lainsäädännön ja oikeuskäytännön muutoksia.

Oppilaille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua suunnitelman arviointiin ja kehittämiseen tarkoituksenmukaisella tavalla.

Päivitetystä suunnitelmasta ja keskeisistä muutoksista tiedotetaan henkilöstölle, oppilaille ja huoltajille.

13 Suhde muihin suunnitelmiin ja keskeinen säädösperusta

13.1 Suhde opetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelmaan

Tätä suunnitelmaa toteutetaan osana Lohjan kaupungin opetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelmaa ja perusopetuksen opetussuunnitelmaa.

Suunnitelmassa kuvataan kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan:

- ehkäiseminen
- esiintyvyyden seuraaminen
- niihin puuttuminen
- tapausten jälkiseuranta
- huoltajille ilmoittaminen
- oppilaiden tukeminen ja opiskeluhuoltopalveluihin ohjaaminen
- yhteistyö huoltajien kanssa
- viranomaisyhteistyö ja lakisääteiset ilmoitusvelvollisuudet.

Yhteisöllisessä opiskeluhuoltotyössä seurataan suunnitelman toteutumista ja kouluyhteisön turvallisuutta. Yksittäisten tilanteiden selvittäminen, kurinpito ja koulun johtaminen eivät kuulu yhteisöllisen opiskeluhuoltoryhmän tehtäviksi.

13.2 Suhde kasvatuskeskusteluja ja kurinpitokeinoja koskevaan suunnitelmaan

Jos kiusaamiseen, häirintään, syrjintään tai väkivaltaan liittyvä teko edellyttää kasvatuksellisen toimen, kurinpitokeinon tai työrauhan turvaamistoimen käyttämistä, toimitaan Lohjan kaupungin voimassa olevan *Suunnitelman kasvatuskeskustelujen ja kurinpitokeinojen käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista* mukaisesti.

Mainittu suunnitelma sisältää tarkemmat määräykset ja ohjeet muun muassa:

- kasvatuskeskustelusta
- jälki-istunnosta
- kirjallisesta varoituksesta
- määräaikaisesta erottamisesta
- oppilaan poistamisesta
- opetukseen osallistumisen epäämisestä
- esineiden ja aineiden haltuunotosta

- oppilaan tavaroiden tarkastamisesta
- toimivallasta, kuulemisesta ja kirjaamisesta
- vahingonkorvauksesta.

Näitä menettelyjä ei toisteta tässä suunnitelmassa.

Kasvatuksellisen tai kurinpidollisen toimen käyttäminen ei korvaa kiusaamis-, häirintä-, syrjintä- tai väkivaltatilanteen selvittämistä, oppilaiden tukemista eikä jälkiseurantaa.

13.3 Muut kokonaisuuteen liittyvät suunnitelmat ja ohjeet

Tätä suunnitelmaa toteutetaan yhdessä erityisesti seuraavien Lohjan kaupungin ja koulujen asiakirjojen kanssa:

- perusopetuksen opetussuunnitelma
- opetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelma
- koulujen lukuvuosisuunnitelmat
- koulujen järjestyssäännöt
- tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat
- oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestämistä koskevat suunnitelmat ja ohjeet
- opiskeluhuollon toimintaa koskevat ohjeet
- koulujen turvallisuus- ja pelastussuunnitelmat
- kriisisuunnitelmat
- poissaoloihin puuttumista koskevat toimintamallit
- koulukuljetuksia ja koulumatkojen turvallisuutta koskevat ohjeet
- tietosuoja-, tiedonhallinta- ja kirjaamisohjeet
- henkilöstöä koskevat toimintaohjeet epäasiallisen kohtelun ja turvallisuuspoikkeamien varalle
- kaupungin viestintä- ja kriisiviestintäohjeet.

Jos eri asiakirjojen välillä havaitaan ristiriita, asia saatetaan opetuksen järjestäjän ratkaistavaksi ja ohjeistus korjataan viivyttelemättä. Lainsäädäntöä ja toimivaltaisen viranomaisen määräyksiä noudatetaan aina ensisijaisesti.

13.4 Keskeinen säädösperusta

Suunnitelman keskeisen säädösperustan muodostavat erityisesti:

- Suomen perustuslaki (731/1999)
- perusopetuslaki (628/1998)
- perusopetusasetus (852/1998)

- oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)
- lastensuojelulaki (417/2007)
- sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
- yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
- laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
- rikoslaki (39/1889)
- hallintolaki (434/2003)
- laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
- tietosuojalaki (1050/2018)
- Euroopan unionin yleinen tietosuoja-asetus
- laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta (906/2019).

Säädöksiä sovelletaan kulloinkin voimassa olevassa muodossaan.

13.5 Keskeinen valtakunnallinen ohjausperusta

Suunnitelman valtakunnallisen ohjausperustan muodostavat erityisesti:

- perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja niiden voimassa olevat muutokset
- Opetushallituksen kiusaamisen ja väkivallan tunnistamista, ehkäisemistä ja niihin puuttumista koskevat ohjeet ja tukimateriaalit
- Opetushallituksen opiskeluhuoltoa koskevat määräykset ja ohjeet
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lastensuojelua, opiskeluhuoltoa sekä lasten ja nuorten turvallisuutta koskevat ohjeet
- poliisin ja muiden toimivaltaisten viranomaisten ohjeet.

Opetuksen järjestäjä seuraa säädösten ja valtakunnallisen ohjauksen muutoksia sekä arvioi niiden vaikutukset tähän suunnitelmaan.

14 Suunnitelman liitteet

Liite 1: Toimi näin, kun kiusaaminen, häirintä, syrjintä tai väkivalta tulee tietoon

Liite on henkilöstölle tarkoitettu tiivis käytännön toimintaohje. Se sisältää:

- tiedon vastaanottamisen
- välittömän turvallisuuden arvioinnin
- vastuun siirtämisen
- tilanteen selvittämisen
- kirjaamisen
- huoltajille ilmoittamisen
- oppilaiden tuen
- viranomaisyhteistyön
- pakollisen jälkiseurannan.

Liite 2: Koulukohtainen täydennys

Liitteeseen kirjataan koulun:

- vastuuhenkilöt ja varajärjestelyt
- ilmoituskanavat
- käsittelyn ja kirjaamisen käytännöt
- seurantavastuu
- opiskeluhuoltopalvelujen yhteystiedot
- viranomaisyhteystiedot
- paikalliset turvallisuuskäytännöt
- perehdyttämisen ja tiedottamisen käytännöt.

Yhteinen periaatteemme Lohjalla:

Jokainen ilmoitus otetaan vakavasti. Oppilaan turvallisuus varmistetaan ensin. Tilanne selvitetään, tarvittavat toimet toteutetaan ja niiden vaikutuksia seurataan. **Tiedostetaan että käsitelty ei tarkoita loppunutta.**